

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti keele osakond

Silvia Süda

**TÄHEORTOGRAAFIAVEAD
VIKERRADIO E-ETTEÜTLUSTEKSTIDES
AASTATEL 2011–2014**

Bakalaureusetöö

Juhendaja Karin Kaljumägi

Tartu 2014

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. ÕIGEKEELSUS TEOREETILISES KÄSITLUSES	7
1.1. Kirjaliku keelepädevuse alustest	7
1.1.1. Eesti kirjakeel	7
1.1.2. Eesti ortograafia põhimõtted.....	9
1.2. Ülevaade ortograafiareeglitest.....	10
1.2.1. Omasõnade ortograafia	10
1.2.2. Võõrsõnade ortograafia.....	12
1.2.3. Tsitaatsõnade ortograafia.....	15
1.3. Keelevea olemus ja selle tekkepõhjused etteütleses	16
1.3.1. Keelevea mõiste.....	16
1.3.2. Keelevea tekkepõhjused etteütleses.....	17
2. VIKERRAADIO JA E-ETTEÜTLUSE TAUST.....	19
2.1. Vikerraadio lühitutvustus	19
2.1.1. Ülevaade Vikerraadio ajaloost.....	19
2.1.2. Vikerraadio populaarsus	20
2.2. E-etteütlesuse olemus	21
3. TEKSTIVALIM JA UURIMISMEETOD	23
3.1. Uurimismaterjali moodustanud tekstid	23
3.2. Uurimismeetod	24
4. TÄHEORTOGRAAFIAVEAD E-ETTEÜTLUSTES AASTATEL 2011–2014	25
4.1. Analüüsitulemused	25
4.1.1. Täheortograafiavead 2011. aasta etteütlesetekstides.....	26
4.1.1.1. Vead omasõnade ortograafias	26
4.1.1.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias	29
4.1.2. Täheortograafiavead 2012. aasta etteütlesetekstides.....	31
4.1.2.1. Vead omasõnade ortograafias	31

4.1.2.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias	36
4.1.3. Täheortograafiavead 2013. aasta etteütlustekstides.....	38
4.1.3.1. Vead omasõnade ortograafias	38
4.1.3.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias	40
4.1.4. Täheortograafiavead 2014. aasta etteütlustekstides.....	42
4.1.4.1. Vead omasõnade ortograafias	42
4.1.4.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias	47
4.2. Praktilise osa kokkuvõte.....	52
4.2.1. Järeldused tulemustest	54
4.2.2. Vearohkeimad ortograafiavaldkonnad.....	56
4.2.2.1. Võõr- ja tsitaatsõnad	56
4.2.2.2. <i>Lik-</i> ja <i>likkus</i> -liide.....	59
4.2.2.3. Vähetuntud sõnad.....	60
4.2.2.4. Nimetuletised	60
4.2.2.5. Klusiilid vastavalt kontekstile	61
4.2.3. Autori ettepanekud.....	64
KOKKUVÕTE.....	65
KIRJANDUS	68
LETTER ORTHOGRAPHIC ERRORS IN E-DICTATION TEXTS OF VIKERRADIO IN YEARS 2011–2014. SUMMARY.....	71
LISAD	74
Lisa 1. Korrektne etteütlustekst aastal 2011	74
Lisa 2. Korrektne etteütlustekst aastal 2012.....	75
Lisa 3. Korrektne etteütlustekst aastal 2013.....	76
Lisa 4. Korrektne etteütlustekst aastal 2014.....	77

Sissejuhatus

Vikerraadio e-etteütluseid uuriv bakalaureusetöö on ainulaadne – seni ei ole keegi selles valdkonnas uurimusi teinud. Autor jõudis teemani emakeelepäeval, mil osales taas ka ise järjekordsel e-etteütluse kirjutamise võistlusel. Kuivõrd aasta-aastalt on osavõtjate arv kasvanud, mis viitab raadioürituse üha suurenevale populaarsusele Eesti elanike seas, tekkis huvi heita tekstidele lähem pilk ning saada ülevaade osalenud inimeste kirjalikust keelepädevusest – siinses töös küll vaid täheortograafia seisukohalt.

E-etteütlus on üle-eestiline: kirjutamises võib kaasa lüüa iga soovija, olenemata vanusest, haridustasemest ja kokkupuutest lingvistikaga. Etteütluse tekstid on koostatud veaohtrikke õigekirjateemasid silmas pidades, seetõttu pakuvad kõikvõimalikud ortograafiaeksimused mitmekesist uurimisainest. Bakalaureusetöö mahupiirangu tõttu on käesoleva uurimusega kaetud üksnes täheortograafiavaldkond. Kindlasti saab analüüsi jätkata näiteks interpunktsiooni, algustähe ja kokku-lahkukirjutamise teemal.

Töö üks eesmärk on välja selgitada, millised täheortograafiaosad valmistavad inimestele enim raskuseid. Uurimuses on alla seitsme korra esinenud veavormide juurde märgitud ka osalenu kategooriline kuuluvus – õpilane, täiskasvanu, filoloog ja emakeeleõpetaja või muu emakeelega inimene – ning vanus. See lisateave annab võimaluse mõelda seostele vea loomuse ja eksinu iseäralike tunnuste vahel. Näiteks oli 2013. aasta e-etteütluse vanim osaleja 90-aastane, noorim aga alles 8-aastane. Seega võivad just eaga seotud tegurid olla mitmesuguste vigade tekkepõhjuseks.

Teine eesmärk on koostada töö, millest võiks nii eesti keele õpetajatele kui õppijatele olla suunavat abi. Nimelt on tõenäoline, et levinuimad vead etteütlustes tähistavad ühtlasi teemasid, mis ongi suurele osale õpilastest keerulised. Ehk aitab see uurimus saada selgema teadmise, millistele täheortograafiaga seotud õigekirjapeatükkidele senisest veelgi rohkem rõhku panna.

Kolmas taotlus on pakkuda lingvistiliselt huvitavat ülevaadet emakeelepäeva hommiku traditsiooniliseks osaks kujunenud ettevõtmise tulemustest. Autori arvates oli väga põnev leida osalejate kirjutistest sõnakujusid, mis Vikerraadios dikteeritud

originaaltekstide vastest (kohati tugevalt) kõrvale kaldusid. Kindlasti tingis paljudel juhtudel veavormi lihtsalt suutmatus etteütluse tempoga sammu pidada, kuid sageli esines selgeid ilminguid puudulikest teadmistest.

Etteütluste analüüsimaterjalist on välja jäetud need vealiigid, mille uurimine oli raskendatud kas andmebaasiprogrammi piiratud kasutusfunktsioonide tõttu või mille loomuse üle poleks saanud üheselt mõistetavalt otsustada. Nimelt ei võimaldanud programm otsingul eristada suur- ja väiketähte, mistõttu pole uurimuses nende varieerumistega arvestatud. Samuti puuduvad tööst täpitähtedega seotud erivormid ning kokku-lahkukirjutamise tulemused, sest trükkimisel kogemata tekkinud või ära jäänud tähevahede ja tõeliste õigekirjavigade üle ei saa adekvaatselt otsustada.

Bakalaureusetöö on jaotatud nelja ossa. Esimeses osas antakse ülevaade õigekeelsuse teoreetilistest alustest: kirjakeelest ja eesti keele ortograafiast. Ortograafiaosas esitatakse kokkuvõtte vaid neist reeglitest, mis puudutavad etteütlustekstides kasutatud alusvorme ja/või inimeste tehtud vigu. Ortograafiaviga kuulub keelevea alla, seetõttu lõpeb esimene osa peatükiga keelevea mõiste käsitlemisest ja selle tekkepõhjustest etteütluses.

Teises osas tutvustatakse Vikerraadio ajalugu ning populaarsust Eesti raadiokuulajas-konna seas. Samuti kirjeldatakse e-etteütluse olemust ja korraldustavasid. Kolmanda osa peatükkides antakse ülevaade tekstivalimist ehk uurimismaterjali moodustanud etteütlustekstide hulgast. Sealjuures seletatakse, miks on seitsmest e-etteütluse toimumise aastast otsustatud analüüsida vaid viimase nelja aasta (2011–2014) osalejate vastuseid. Lühidalt kirjeldatakse uurimismeetodit, mis selle töö puhul on kvantitatiivne.

Uurimuse neljandas osas esitatakse etteütlustekstide analüüsitulemused. Tulemused on välja toodud iga aasta kaupa eraldi ning need jaotuvad kaheks alapeatükiks: omasõnade ning võõr- ja tsitaatsõnade ortograafiaks. Informatsiooni parema edasiandmise mõttes on alussõnad tähestikulises järjekorras. Andmeid piltlikustavad joonised. Neljas ja ühtlasi töö viimane osa lõpeb praktilise osa kokkuvõtte, järelduste ning autori ettepanekutega. Neis peatükkides esitatu võiks osutada kasulikuks materjaliks, millest tulevaste aastate etteütlustekstide koostamisel lähtuda.

Selle uurimuse valmimise põhieelduseks oli koostöö Vikerraadioga. E-etteütluse korraldusmeeskond soovis bakalaureusetööst koopiat.

Uurimuses leitakse vastused alljärgnevatele küsimustele:

1. Kui suure osa kõikidest keelevigadest kokku (uurimismaterjali alla sobinud sõnades) moodustavad täheortograafiavead?
2. Millises täheortograafiavaldkonnas esineb eksimusi kõige enam?
3. Millised sõnad ning mis põhjusel on oma- ja võõrsõnade õigekirjas vearohkeimad?
4. Millise aasta e-etteütelse tekst oli kõige keerulisem?

Töö eesmärkidest ja uurimisküsimustest lähtuvalt on autor püstitanud viis hüpoteesi:

1. Täheortograafiavigade hulk moodustab kõikide keelevigade üldarvestuses suurima protsendi.
2. Kõige rohkem eksitakse võõrsõnade õigekirjas.
3. Omasõnade ortograafias on raskeim tugeva ja nõrga klusiili eristamine.
4. Võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias on probleemseim sibilantide (s, š, z, ž) kasutamine.
5. Aastatel 2011–2014 toimunud e-etteütelse tekstidest oli raskeim 2014. aasta oma, sest selles oli arvukalt (sealjuures paljudele tundmatu sisuga) võõrsõnu.

1. Õigekeelsus teoreetilises käsitluses

1.1. Kirjaliku keelepädevuse alustest

1.1.1. Eesti kirjakeel

Kirjakeel kui termin on levinud kahes tähenduses. Ühelt poolt tähistab mõiste kirjalike tekstide keelt ehk kirjalikku väljendusvormi. Teisalt on see normeeritud ja ühtlustatud keel, mis vastab kindlatele reeglitele ning millest eristuvad kõnekeel ja ka murded. (A. Valmis, L. Valmis 2004: 11) Seletav sõnastik defineerib kirjakeelt kui teatud keele ühtsemat, üldrahvalikult kasutatavat keelekuju nii kirjas kui kõnes (EKSS 2009).

Keeleteadlane Martin Ehala nimetab oma õpikus kirjakeelt kõigi eestlaste ühiseks keeleks, milles on osake igauhe enda kodukeelest. Ehala märgib, et ehkki kirjakeelt kasutatakse iga päev meedias ja selles kõneldakse (üli)koolides, peab enamik inimesi kirjakeelt justkui mõnd väga lähedast võõrkeelt õppima – see lihtsalt erineb nende kodukeelest mitme olulise joone poolest. (Ehala 1998: 9) Kui suurel määral õnnestub normingud omandada, sõltub paljuski keelekujust, mida kasutati isiku ümber tema lapsepõlves. Samuti on mõjutegureiks inimese haridus/haritus ning suhtlemise vorm – suuline või kirjalik – ja eesmärk. (Erelt jt 2007)

Tiit Hennoste järgi on kirjakeel eesti keele allkeelte tüpoloogiline osa ühiskeele ja argikeele kõrval. Hennoste ütleb, et kirjakeel on tavaliselt kõige olulisem allkeel ning vahel isegi kogu keele sünonüüm. Sealjuures leiab ta mõiste määratlemisel kolm probleemset asjaolu: 1) kirjale viitav sõna ise, mis justkui jätab välja suulise kõne; 2) kirjakeele kui eesti kultuuri ideoloogilise väärtusmõiste positsiooni raskendatud kõigutamise; 3) kirjakeele mõiste ja piiride hägusus nii rahvusvahelises kui eesti keeleteaduses. (Hennoste 2000: 9–57)

Eesti kirjakeelt on paljud erinevate elukutsete haritlased, näiteks kirikuõpetajad, keeleteadlased, kirjanikud, arendanud üle neljasaja aasta. Sihipärane keelekorraldus taotleb täpset, selget ja paindlikku keelt, mis võimaldab kõikidel eestlastel omavahel ühemõtteliselt ja arusaadavalt suhelda. Kirjakeele kujundamine on katkematu protsess,

sest maailm muutub pidevalt ning reegleid tuleb muuta, lisada, tühistada igal aastakümnel. (Ehala 1998: 5–9) Seetõttu nimetatakse normitud kirjakeelt ideaalseks süsteemiks, mis on loodud pikaajalise teadliku valiku, reeglistamise ja korrastamise teel ning mille keelekuju püüab enamik keelekasutajaid jäljendada (Erelt jt 2007).

Krista Kerge kirjutab Emakeele Seltsi aastaraamatus, et kirja loomine on loomuliku keele jaoks normimise ehk kodifikatsiooni algus. Sellega sekkutakse keele kui isereguleeruva süsteemi arengusse seda enam, mida laiemalt kasutajad kirjutatud keelekujuga kokku puutuvad. Seega hõlmab kirjakeele mõiste paratamatult kirjalike tekstide traditsiooni, mida kujundavad kirjaoskuse levik ja tekstide kättesaadavus keelealal. Kerge nimetab kirjakeele arengu võtmeteguriks formaalset haridust, kuigi rõhutab, et ka iselevivat, spontaanset kirjaoskust ei saa alahinnata. Kirjakeele teke on kultuuri järsu ühtlustumise ja tekstitraditsiooni hüppelise muutuse algus. Kirjakeel on ühtaegu ajalik ja ajatu, kollektiivne ja individuaalne, korrastatud ja muutlik. (Kerge 2004)

Keelesüsteemi loomine on Peep Nemvaltsi järgi (2000: 17) justkui iga teine teadus, kus uuritavatele probleemidele ei leidu alati üheseid ja ainuõigeid lahendusi. Nemvalts näeb komplitseeritud keelenähtuste surumises mingi grammatikareegli alla vägivaldset lihtsustamist. Tema sõnul ei ole sageli võimalik esitada ühemõttelist valemit, mis hõlmab kõiki keelesüsteemi ehituse ja keele kui kommunikatiivse protsessi ilmingute reegleid. „Otsime pidevalt ühte vastust paljudele küsimustele. Palju vastuseid ühele küsimusele ajab meile hirmu nahka,“ tsiteerib Nemvalts (2000: 17) Arvo Valtonit. Nii on ka kirjakeeles palju konventsionaalsust ning paralleelvõimalusi.

Normeeritud keele valdamine on vajalik, sest aitab avalikus suhtlemises ning ühiskonnaelus edukamalt hakkama saada. Siiski pole õige kirjakeelt paremaks ja kodukeelt halvemaks pidada, eelistus peaks tulenema vastavast kasutusvaldkonnast. (Ehala 1998: 9–11) Suhtluses lähedastega sobib ühtmoodi keel, avalikes sfäärides esinedes teine. Mõlemal juhul peegeldub kommunikatsiooni kahesuunalisus. Keele süsteem on erinev olenevalt sellest, kas vaadeldakse saatja (kõneleja, kirjutaja) või vastuvõtja (kuulaja, lugeja) positsioonilt. (Nemvalts 2000: 18)

1.1.2. Eesti ortograafia põhimõtted

Termin *ortograafia* tähendab peamiselt kasutuses õigekirjutust ehk õigekirja, aga laiemalt võib sellega tähistada ka üldist kirjutusviisi (EKSS 2009). Käsiraamatus „Eesti ortograafia“ antakse mõistele *ortograafia* kolm tähendusvarianti: 1) õigekiri kui tavaline, üldkasutatav kirjutusviis (vastandina häälduskirjale); 2) õigekiri ehk õigekirjutus kui kirjakeele normile vastav kirjutus (vastandina vigasele, normist hälbivale kirjutusele); 3) õigekirjutus kui õpetus kirjakeele õigeist kirjutusnormidest: kuidas kasutada tähti, kirjavahemärke, tühikuid. (Erelt 2005: 4)

Iga keele ortograafia – esimeses tähenduses – oleneb aluseks valitud põhimõtetest. Eesti õigekirjutuse põhimõtted on alljärgnevas loetelus.

1. Foneetiline ehk häälduslähedane põhimõte – taotleda õigekirja võimalikult head vastavust hääldusele; eesti keele aluspõhimõte.
2. Ajalooline ehk traditsiooni põhimõte – säilitada kokkulepitud kirja pilt ka siis, kui see ei vasta nüüdisääldusele. Nt palatalisatsiooni mittermärkimine, arvsõnade kokku-lahkukirjutamise reeglite kokkuleppelisus, sõnaalguline *h* Eesti Kirjameeste Seltsi 1872. aasta otsustest (mõne hilisema täpsustusega).
3. Morfoloogiline ehk morfeemiline põhimõte – vaatamata hääldusele kirjutada sama morfeem ühtmoodi ja eri morfeemid erinevalt. Nt säilib käänamisel sama morfeem sõnades *kärb/es* ja *kärb/sed* [häälduselt kõlab *kärpsed], *kuld/ne* ja *kuld/sed* [*kultsed], *kand/ma* ja *kand/sid* [*kantsid]; eri morfeemid säilivad paarides *müü/a* ja *müü/ja* [*müija], *käia* ja *käi/ja* [ka esimeses kõlab *käija] (neis sõnades on *-a* tegevusnime tunnus, *-ja* tegijanime liide).
4. Semantiline ehk tähenduspõhimõte – rakendatakse eelkõige sõnade kokku- ja lahkukirjutamisel, nt *noor mees* ja *noormees*, *valge krae* ja *valgekrae*, *hiire kõrvad* ja (kased on) *hiirekõrvul*. (Erelt 2005: 5; Erelt jt 2007).

Alati pole võimalik aluspõhimõtet ehk foneetikat arvestada, sest erinevaid hääldusviise ja -nüansse on palju. Lisaks avaldavad keelele mõju võõra päritoluga keelendid. Need jagunevad võõruse järgi oma-, võõr- ja tsitaatsõnadeks (-väljendeiks), mistõttu on ka nende õigekirjareeglid ja kirjutustavad erinevatest asjaoludest lähtuvad. (Erelt 2001)

1.2. Ülevaade ortograafiareeglitest

1.2.1. Omasõnade ortograafia

Eesti keele omasõnade täheortograafias kirjutatakse põlissõnade ja vanade kodunenud laensõnade algul häälikud *p, t, k*, nt *puu, tuul, kala*. Helitute häälikute (*b, p, d, t, g, k, s, h, f, š, z, ž*) kõrval sõna sees on samuti *p, t, k*, mis ühtlasi põhjendab helitute häälikute järel ainuõiget liidepartiklit *-ki*: *haabki, sangki, šahhki, beežki, vendki*, aga heliliste puhul *mahlgi, kanagi, vihmgi, koorgi, kohvgi, pallgi*. Kui sõnatüve lõpus ja (rõhu)liite alguses on sama täht, ei kao neist ära kumbki: *ehk/ki > ehkki, palk/ki > palkki, kukk/ki > kukkki*. (Erelt 2005: 6; Mund 2003)

Helitute häälikute kõrval võib erandlikult olla *b, d, g* vaid järgmistel juhtudel: 1) liitsõnades: *varbsein, raudtee, kingsepp*; 2) liidete ees: *leibkond, jalgsi, üldse, õigsus, kodakondsus*; 3) sama sõna muutevormides: *sead/ma – sead/sin, õud/ne – õud/sed, mood/ne – mood/sa*; 4) võõrsõnades: *asbest, sünekdohh, gangster, abt*. (Erelt 2005: 6) Liitsõnade puhul on oluline jälgida, et sõnade liitumiskiiril ei jää ära ükski täht, nt *purskkaev, pumppudel, pottsepp, kullassepp, kellassepp, puusepp*. Ka ei tugevne ega nõrgene liitumiskiiril ükski klusiil, nt *kõrgharidus, vaegkuulja, allkiri*. (Mund 2003)

Häälikute pikkuse märkimisel on eesti keele omasõnades üldine reegel, et kõik häälikud kirjutatakse ühe tähega, kui nad on lühikesed, ja kahe tähega, kui nad on pikad või ülipikad: *kalu – kaalul – kaalu, lina – linnad – linna, oja – ojja*. Sulghäälikute puhul tähistab lühikest sulghäälikut *b, d, g*, pikka *p, t, k* ning ülipikka *pp, tt, kk*, nt *kabi – kapi – kappi, koda – kotad – kotta, lagi – laki – lakki*. Üks *p, t, k* kirjutatakse pika täishääliku või diftongi järel: *saapad, vaipu, kõike, võitu, paika*; ja kahe- või enamasilbilise sõna lõpul, kui viimane silp pole pearõhuline: *sinep, mäestik, salat*. (Erelt 2005: 9)

Häälikuühendite põhireegel ütleb, et kaashäälikuühendis või diftongis kirjutatakse iga täht ühe tähega, olenemata tema pikkusest: *koplis, lahke, purke, värske, mõtlik, aktus; seisev, sõudma, laule, liuda, poegi, kõiki*. Erandiks on liited, mil jäävad sõnas kõik tähed alles, kui liide algab sama tähega, millega sõna/tüvi lõpeb, nt *salk/kond, õhk/kond, tüll/lane*, aga *tallin/lane, lip/kond, kaus/jas*. Reegel kehtib ka siis, kui sõna lõpp ja liide ei moodusta kaashäälikuühendit: *filigraan/ne*. (Erelt jt 2007)

Liidetest on iseäranis probleemsed *likkus-* ja *lik-*liidete kirjutamine sõnas. Nende õigekirja seletab Argo Mund (2003) järgmiselt: „Liitliide *-likkus* (*-lik* + *-us*) tuletab nimisõnu ja kirjutatakse alati kahe *k*-ga. /.../ Astmevahelduslike *lik*-tuletiste kirjutamisega on raskem.“ Õigekirja üle otsustamisel soovib Mund võrrelda opositsioonipaare, nt *metsa tuleohtlikkus* – *mets on tuleohtlikus seisus*, *poisi leplikkus* – *leplikus inimeses*, *vana mehe isalikkus* – *isalikus suhtumises*, *õpetajate sõbralikkust* – *sõbralikust õpetajast*, *sõnastuse kõlblikkust* – *kõlblikust sõnastusest*.

Tiiu Erelti järgi on sõnaalgulise *h* kirjutamine eesti keeles traditsioonipärane. On palju sõnapaare, kus *h* eristab kirjas samasuguse hääldusega sõnu ehk homofone, nt *haare* – *aare*, *hallikas* – *allikas*, *harv* – *arv*, *hädal* – *ädal*, *hoiatus* – *oiatus*. Ka *i* ja *j* kasutus on suuresti traditsiooniline, mille kohaselt kirjutatakse silbi algul *j* ning silbi lõpus *i*: *va-ja* – *vai-a*, *sa-jad* – *sai-ad*, *ma-jast* – *mai-ast*, *o-ja* – *hoi-a*. (Erelt 2005: 7)

Nii mõneski omasõnas tundub häälduse järgi ekslikult, et *ü*-hääliku järel on häälik *i*. Seda siiski kirjas ei märgita, sest eesti omasõnade õigekirjas puudub tähejärjend *üi*. Õige on *süüa*, *müüa*, *lüüa*, *hüüakse*, *püüe*, *püüu*. Erandlikult võib *üi*-kooslust esineda laensõnades, nt *rüüu* ja *süüt*. Samuti võib *ü* järel kõlada häälik *j* sellistes sõnades nagu *käia*, *siia*, *laiad*, *riiul*, *ioon*, *minia*, *preemia*, *keemia*. Erandi moodustab tegijanime liide *-ja*: *müüja*, *käija*, *viija*, *ronija*, *tulija*, *organiseerija*. (Mund 2003; Erelt 2005: 7–8)

Tegijanimedes valmistavad tähed *i* ja *j* palju raskusi. Nende kirjutamisel tuleb silmas pidada, et aluseks on verbi *ma*-vormi tüvi. Kui *ma*-tunnuse ärajätmisel on sõna lõpus *i*, säilib see ka tegijanimes, nt *uuri/ma* > *uuri/ja*, *sõlmi/ma* > *sõlmi/ja*, *telli/ma* > *telli/ja*, *vii/ma* > *vii/ja*, *käi/ma* > *käi/ja*. Sõnad, mis ei lõpe *ma*-vormis *i*-ga, ei saa seda tähte juurde ka tegijanimes: *kand/ma* > *kand/ja*, *müü/ma* > *müü/ja*. Erandlikud on tegusõnad *olema*, *panema*, *pesema*, *surema*, *tulema*, *tegema*, *nägema*, mille tegijatuletistes on ühend *ij*: *oliija*, *panija*, *pesija*, *suriija*, *tulija*, *tegija*, *nägija*. (Mund 2003)

Aeg-ajalt on vaja omasõna kirjutada kokku tähe, täheühendi, sõnaosa või tsitaatsõnaga. Sellistes kokkukirjutistes, mille üks osadest (harilikult eesosa) kuulub eelnevalt loetletute hulka, kasutatakse sidekriipsu: *squash 'i-väljak*, *nalja-show*, *x-jalad*, *T-särk*, *a-täht*, *MM-võistlused*, *mõte-tüüpi sõna*, *kuni-sõna*, *de-mitmus*, *teksti-TV*. Sidekriips on ka täpsustava täiendosa nimedes, nt *Lõuna-Euroopa*. (Erelt 2005: 76)

1.2.2. Võõrsõnade ortograafia

Võõrsõna on keeles mугanemata või osaliselt mугanenuo laensõna (EKSS 2009). Martin Ehala defineerib võõrsõna kui mõnest teisest keelest eesti keelde laenatud sõna, mis ei ole veel eesti keele fonotaktika reeglitega täiesti mугanenuo (1998: 60).

Võõrsõnadel on vähemalt üks võõraks peetavatest struktuurijoontest:

- 1) *b, d, g* sõna algul – *banaan, doping, giid*;
- 2) tähed *f, š, z, ž* – *firma, šampanja, šerbett, zooloog, prožektor, šarž, loož*;
- 3) pearõhk järgsilbil – *miniatuur, semester, grammatika, popurrii, paralleelne*;
- 4) pikad täishäälikud järgsilbis – *akadeemia, galerii, idee, marinaad, poliitiline*;
- 5) *o* järgsilbis – *foto, logo, stereo, neutron*;
- 6) eesti keeles tavatud häälikuühendid – *bluff, sfäär, džemper, pasha, standard, röntgen, foogt, absoluutne, pidžaama, hüatsint, müokard*. (Erelt 2005: 11)

Sageli ei allu võõrsõnad eesti õigekirjareeglitele. Kui konsonantühendi põhireegli kohaselt kirjutatakse kaashäälikuühendi kõik liikmed ühe tähega, siis erandlikud on 1) *l, m, n, r* järel olev pikk *s*, mis kirjutatakse kahe tähega, kui ei järgne kaashäälikut: *valssi, ressurs, simss, ekstrases, seanss, balansseerima*; 2) sõna *börs*, kus kannab konsonantühendi pikkust häälik *r*, mitte *s*: *börs – börsi – börsi*. (Erelt 2005: 9)

Mõnikord muutub võõrsõnades ka eesti keele omahäälikute kirjutusviis. Näiteks kirjutatakse võõrsõnade lõpus häälik *h* kahe tähega nii nimetavas kui ka teistes käänetes, olenemata häälduspikkusest: *almanahh : almanahhi : almanahhi, epohh : epohhi : epohhi*. Veel erineb hääldusest täishäälikute vahel olev lühike *h*: *abstraheerima, ekstraheerima, mahorka*. Samuti ei saa häälik *h* eesti keele omasõnades esineda pika täishääliku järel, kuid võõrsõnades küll ning see märgitakse alati ühe tähega: *psüühiline, stiihia*; erandlikud on paralleelvormid *mehhaanik* ja *mehaanik*. (Erelt 2005; Ehala 1998)

Võõrsõnadele tunnuslikud tähed *f* ja *š* on eesti keele ortograafiareeglites eripärased selle poolest, et nende õigekiri käib sulghäälikute *k, p, t*, mitte *s*-i kirjutamise reeglite järgi. Lühikest *f*-i ja *š*-d pole, pikk märgitakse ühe tähega ja ülipikk kahe tähega, nt *niši : nišši, proff : profi, pastišid : pastišše*. Sulghäälikute õigekirjareeglit rakendatakse ka kaashäälikuühendis, kus *f* ja *š* kirjutatakse alati ühe tähega, hoolimata sellest, millise

vältega on tegu, nt *harf* (III välde) : *harfi* (II välde) : *harfi* (III välde), *borš* (III välde) : *borši* (II välde) : *borši* (III välde), *šurf* (III välde) : *šurfi* (II välde) : *šurfi* (III välde). (Ehala 1998: 62–63; Erelt 2005: 12–13)

Lisaks puudutavad *f*-i ja *š*-d reeglid, mille kohaselt kirjutatakse pika täishääliku järel üks *f*, nt *biograafia*, *graafika*, *süüfilis*, ja üks *š* pika täishääliku või diftongi järel ning viimases silbis, mis pole pearõhuline, nt *geiša*, *gorbuuša*, *fetiš*, *finiš*, *hašiš*, *tšaardaš*. Väga vanades laenudes on *f*-i asemel häälikuühend *hv*: *ahv*, *kahvel*, *kohver*, *krahv*, *karahvin*, *paragrahv*, *tuhv*, *muhv*. (Ehala 1998: 62–63; Erelt 2005: 12–13)

Tihti tekitavad võõrsõnade veaohtrikkust assotsiatsioonid lähtekeelega. Teiste seas on küsimusi tõstatanud sõna *baarmen*. Mõeldakse, miks pole see üle võetud kujul *baarman*, kui *men* viitab inglise keeles mitmusele. Tiiu Erelt põhjendab seda kahe asjaoluga: lähtutakse 1) inglise sõna *baarman* hääldusest ning 2) sarjalisest kokku-kuuluvusest varasemate laenudega *džentelmen*, *kongresmen*, *bisnismen*. Arusaamatusi kaasneb sõna *magistrant* lõpukujuga *-nt* ja mitte *-nd*. Sellele leidub alus ladina keelest: 1) *nt*-lõpp märgib aktiivset tegutsejat, *nd*-vorm passiivset, kuid kindlasti kannab *magistrant* aktiivse tegutseja sisu; 2) *nt*-lõpuliste võõrsõnade arv on eesti keeles suur ja nendes esineva *t* : *d* vältevaheldusega ühineb vorm *magistrant* hõlpsasti. (Erelt 2001)

Martin Ehala põhjendab võõrsõnade erinevat mугanemisastet nende eri tulekuajaga keelde. See asjaolu seletab, miks samalaadse häälikulise koostisega võõrsõnade ortograafia pole alati ühesugune. Niisiis tuleb paljude võõrsõnade õigekiri lihtsalt ära õppida. (Ehala 1998: 63) Enamjaolt ei olene kirjutus rõhust, sest inimesed rõhutavad sõnu erinevalt. Järgnevalt on Tiiu Erelti käsiraamatu järgi esitatud üldiseid võõrsõnakirjutuse seaduspärasid, kuid mis pole kindla reegli staatuses.

1. Kui võõrsõna lõpeb helilise kaashäälikuga (*l*, *m*, *n*, *r*), siis enamasti kirjutatakse vanemais mугanenud laensõnades lõppsilbi täishäälik ühe tähega: *aktsionär*, *alkohol*, *komissar*, *pensionär*, *musketär*, *terminal*, *sekretär*, *restoran*, *makaron*; uuemais kahe tähega: *agronoom*, *arhivaar*, *inventuur*, *režissöör*, *vitamiin*.
2. Vanemais mугanenud laenudes on rõhk esisilbil ja lõppsilbi täishäälik kirjutatakse ühe tähega: *arter*, *bakter*, *bulvar*, *hektar*, *kanal*, *kvartal*, *meetod*.

Kahel kujul on võimalikud: *keefir – kefiir, oktav – oktaav, sablon – šabloon, sümpotom – sümptoom, tambur – tambuur*.

3. Kahe- või kolmesilbilise nimetavaga võõrsõnade lõppsulghääliku kirjutus ei olene alati rõhust, vaid põhineb traditsioonil, nt *kotlet, pankrot, piiskop, katelok*, aga *vagonett, kabatšokk, sandalett, fokstrott*. (Erelt 2005: 13–14)

Paljude võõrsõnade kirjapilt on kindlate hääldusreeglite alusel eesti keelde häälduspäraseks lihtsustatud. Selliseid võõrtähti nagu *c, č, q, w, x, y* võõrsõnades ega ka võõrnimedes kasutada ei saa ning selleks on loodud tähestikevahelised moodused: transliteratsioon (häälduslähedane ümberkirjutus) ja transkriptsioon (tähttäheleline ümberkirjutus). Nii saab kirjutada *Čechy* eesti keeles kui *tšehhid*, *quantum* kui *kvantum*, *whiskey* kui *viski*, *exclusive* kui *eksklusiiivne*, *psychology* kui *psühholoogia*. Sealjuures kirjutatakse võõrnimetuletised nime ortograafiat säilitades, kus üld-sõnastumist näitab väike algustäht. Liited *-lik, -lane, -lus, -ism, -ist* liidetakse ülakomata. Mitmesõnalistest nimedest saadud tuletised kirjutatakse kokku või pannakse loetavussidekriips, nt *jacklondonlik* või *jack-londonlik*. Võõrnimi on häälduspäraseks mугanenud vaid üldtarvitatavaimates nimetuletistes, nt *darwinism*. (Erelt 2005: 15–22)

„On laene, mis tulevad mingist keelest otse eesti keelde ja võtavad siin oma reeglipärase kuju sisse. On aga ka palju laene, mis jõuavad meile mitme keele kaudu /.../“, kirjutab Tiiu Erelt (2001). Reeglipärase kuju on kergesti sisse võtnud näiteks inglise laenud *lobi* (lobby), *liising* (leasing), *meil* (e-mail), *rokk* (rock), *disko* (disco), *fänn* (fan), millega saab kergelt moodustada eestipäraseid liitsõnu: *lobitöö, fänniklubi*; tuletisi: *lobist, diskor, rokkija*; tegusõnu: *faksima, liisima, meilima*. Isegi lühendeist *AIDS* ja *VIP* on saanud üldkeelelised *aids* ja *vipp*. Nimetatud näiteid käänatakse ja pööratakse eesti keele reeglite järgi, vajadusel astmevahelduslikult. (Erelt 2001)

Ehkki eesti keelel on mitmete keeltega üsna palju leksikaalseid sarnasusi, on rahvusvahelised sõnad just eriti veaohtrikud, sest tähendused võivad erinevates keeltes nihkunud olla (Leemets 2012; Veldi 2001; Erelt jt 2007). Mõnikord ei tundu ükski variant võõrkeelest pärit sõna eestikeelseks vasteks sobivat. Inimesed tajuvad, et vajalik sisu ei jää igas kontekstis alles. Sellisel juhul kasutatakse edasi tsitaatsõna. (Erelt 2001)

1.2.3. Tsitaatsõnade ortograafia

Tsitaatsõna on võõrkeelne sõna tekstis (EKSS 2009). Tsitaatsõnad nagu võõrsõnadki on laenuid teistest keeltest, kuid neis on võõrpäritolu täielikult säilinud ehk need on lähtekeele muutmata kujuga otseülevõetud (Erelt 2001; Erelt 2005). Martin Ehala õpikus (1998: 64) nimetatakse tsitaatsõnu väga värsketeks laenudeks, mille eestikeelne kirjaviis oleks arusaamatu või vähemalt võõristav. Ehala toob esile, et tuliuute laensõnade kõrval kuuluvad tsitaatsõnade hulka ka algkeelekujulised fraasid ja väljendid. Need võivad küll kogu maailmas ammu tuntud olla, nt ladinakeelne *pro et contra* 'poolt ja vastu', kuid kasutatakse omakeelses tekstis siiski kui tsitaatväljendeid. (Ehala 1998: 65–66)

Nii Martin Ehala (1998: 65) kui Maire Raadik (2000) on esitanud selgitava paralleeli, et tsitaatsõnad on otseses mõttes nagu tsitaadid – neid võetakse täht-tähelt teisest keelest üle ilma algupärasest kujud muutmata. Samamoodi nagu tsitaate peab ka tsitaatsõnu muust tekstist eraldama, nt arvutitekstis kursiiviga, käsikirjas lainelise joonega. Tsitaatsõnad eristuvad võõrsõnadest selle poolest, et need ei ole laenudena keeles mугanenud / keelde mугandatud. Häälduspärase kirjapildi saanud võõrsõnadel on oma kirjutusreeglistik, mida aga ei ole õige rakendada tsitaatsõnade kasutamisel.

Eesti Keele Instituudi keelenõuandesse (EKI KN) esitatakse väga tihti küsimusi puhtvõõrkeelsete sõnade õigekirja kohta. Leheküljelt leiab vastused, et käänata-pöörata tuleb originaalkeele hääldusest lähtuvalt ning ülakoma abil, liitsõnas sidekriipsuga ühendatult, nt *house*'i-põlvkond. Vormilisel kohandamisel lausesse on tähtis silmas pidada, et tsitaatsõna säilitab alati originaalkeele kujud, seega ei ilmne selles eesti keele astmevaheldust. Eesti muutelõpud, tuletusliited ja tüvevokaalid lisatakse ülakoma järel tavakirjas, nt *comme il faut*'lik käitumine. (EKI KN; Erelt 2001; Ehala 1998: 66–67)

Ehkki on kindel kokkulepe, et tsitaatsõnade käänamine-pööramine tuleneb hääldusest ja kasutada tuleb apostroofi, valmistab see valdkond paljudele inimestele kirjalikus keeles siiski raskusi (Erelt 2001). Probleem on keerulisem, kui ei osata arvestada sõnade tähendusliku ja vormilise varieerumisega. Teadmatuse või kahtluste korral ei leia alati usaldusväärset abi isegi sõnaraamatutest. Enn Veldi jõudis oma uurimuslikus artiklis (2001: 189–206) tõdemuseni, et vähemalt inglise-eesti sõnastikes kohtab üsna palju lahknevusi ja lausa vigu, mistõttu peab vastuste otsimisel säilitama kriitilise meele.

1.3. Keelevea olemus ja selle tekkepõhjused etteütlikes

1.3.1. Keelevea mõiste

Sõnal *viga* on „Eesti keele seletavas sõnaraamatus“ neli tähendusvarianti. Semantiliselt on need kõik küll mingil määral seotud, kuid (etteütlik)tekstides esinevate vigade mõistekirjelduseks sobib vaid üks. Selle seletuse kohaselt on 'viga' eksimus reegli, normi, standardi, fakti vms vastu, kõrvalekaldumine õigest sooritusest (EKSS 2009).

James'i järgi (1998) on keeleviga ebaedukas keeleosa, mille esinemust, loomust, põhjuseid ja tagajärgi uuritakse veaanalüüsiga. Uurimustest on selgunud, et sageli tekib keeleline viga lingvistilisest teadmatusest. Teadmatus ei ole sünonüüm puudulike teadmistega, sest viimane viitab lünklikkusele ehk osalisele teadmatusel. Ebapiisav keeleteadmus on üldiselt võõrkeelses õppijal, kuid võib olla ka keele põlisel rääkijal. (James 1998: 62–64) Mõlemal juhul on keeleviga lingvistiline vorm, mida samas kontekstiümbruses keele tundjad tõenäoliselt ei moodusta (Lennon 1991: 180–196).

Sageli tuleb ette, et keeleline vorm, mida ühes rahvuskeeles tajutakse veana, on teises aktsepteeritav. Sel puhul tuleb näha nn kolmandat mõõdet ehk kaugeneda konkreetsest keelest ja mõista keeltevahelisi korrelatsioone. Sarnased vastastikused seosed keelendite ja keelekategoriate, vormimoodustuse ja -kasutuse, pragmaatiliste funktsioonide ja semantiliste väljade vahel võivad kergesti kujuneda keeleveaks, kui ei arvestata keelte kokkulangevuste ja põhimõtetlike erijoontega. (Eslon 2006: 181–199)

James eristab (1998: 76–84) nelja veavormi: vääratus, (kerge) eksimus, (tõsine) viga, kõrvalekalle. Nende defineerimisel on määrava tähtsusega osa tahtlikkusel: vääratus, eksimus ja viga ilmnevad ainult siis, kui polnud kavatsust eksida. Ei saa teha kaalutletud vigu, sest neid lihtsalt ei eksisteeri, kirjutab James. Kõrvalekallet käsitletakse läbimõeldud keeleanomaaliana. Teadlikke keelehälbeid kohtab näiteks luulekeeles või reklaamides. Küsimused *mida öelda taheti?*, *kuidas väljenduti?* ja *kes on öeldu taga?* aitavad määrata, kas tegu oli kõrvalekalde või ehtsa veaga. (James 1998: 76–85)

Igasuguse grammatiliselt aktsepteerimatu vormi parim näitaja on vea korrigeeritavus (Lyons 1977: 379, viidatud James 1998: 65, 77 järgi). Parandamisvõimalus kui üks keele omadustest määrab vea loomuse: kas eksinu on kohe suuteline oma viga ise

parandama või vajab ta grammatikate abi või tuleks kogu raskusi valmistanud osa uuesti õppida. Need asjaolud näitavad, kui tõsise veaga oli tegemist. (James 1998: 77–83)

Teise keele õppijatel omandab keelevea mõiste laiulatuslikuma sisuga tähenduse. Võõrkeeles tehtud vea puhul tuleb näha seost eksinu sünnipärase kontseptuaalse süsteemiga, mis on kujunenud tema emakeele ja kultuuriliste väljundite – filmid, telesaated, raamatud, ajakirjandus jne – teel. Sellisel juhul pole kontaktmõjus üksnes kahe keele süsteemid, vaid ka kaks kontseptuaalselt erinevat süsteemi. Kokkuvõtvalt tuleb teises keeles tehtud vigade puhul silmas pidada õppija sünnipärasest kontseptuaalset süsteemi, tema emakeelt, sihtkultuuri kontseptuaalset süsteemi ja sihtkeelt (õpitavat keelt). Mõlema keele ja kultuuri süsteemides on oma eripärad. (Danesi 2008: 242–248)

Inimesele on igati omane teha keelevigu. Samamoodi nagu kõnevõime ise tähistab ka eksimine inimolemuse unikaalsust, sest ühelgi (tehis)olendil loomupäraseid keelelisi väljendussüsteeme pole. Vajadusele vigadest vabaneda või vähemalt viia need miinimumini rõhub keeledistsipliin. (James 1998: 1–2) Eksimustest vabanemise idee on raskendatud, sest keel kui psühhofüsioloogilise tegevuse tulem põhineb tegelikkuse tunnetamisel ja analoogiaotsingutel, mis on individuaalsed (Eslon 2006: 181–199).

1.3.2. Keelevea tekkepõhjused etteütles

Etteütles kirjutamisel on oluline osa retseptiivsetel oskustel ja võimekusel samaaegselt erinevaid meeli erksana hoida. Kuulaja peab kirjalikult taaslooma lauseid, mille keegi teine dikteerib, ning teatud juhtudel lõpetama töö võimalikult kiiresti. Suure osa inimeste puhul eristab etteütles tavaelu kuulamis- ja kirjutamissituatsioonist teatava pingeseisundi kaasnemine. Ärev olek võib sooritusedukust mõnel juhul mõjutada paremuse suunas, sest tekstile pööratakse hoolikamalt tähelepanu, kuid üldiselt tekitab pinget ülemõttlemist, liigseid kahtluseid, segadust. (Hausenberg jt 2003; Buck 2001)

On mitmeid põhjuseid, miks etteütles kuulamisosa võib raskelt kulgeda ning ühtlasi häirida õigekirjutust. Üks faktor on taustamüra olemasolu. Segavate helide-häältega ruumis võib viibida kirjutaja ise, aga samuti dikteerija, kui etteütles vahendatakse tehnika abil ning ollakse eri keskkondades. (Buck 2001: 8–10) Etteütles kuulamisel pole visuaalne tugimaterjal kuigi oluline, küll aga tuuakse keeleoskuse mõõtmise

käsiraamatus välja teksti esitajaga seotud tegurid: kõne tempo, selgus ja ilmeks, hääletämber, sõnade rõhuasetused, intonatsioon. (Hausenberg jt 2003: 37–38)

Korrektse etteütlusteksti kirjutamise ülesannet on lihtsam täita, kui teksti või selle tausta tuntakse. Diskursuspädevus on hõlbustav tegur etteloeitava mõistmisel, seoste loomisel ja konteksti hoomamisel, mis omakorda kujundavad suutlikkuse jälgida sõnade tähendust ning õigekeelsust. Seetõttu tehakse tundmatute tekstide kirjutamisel rohkem vigu. (Hausenberg jt 2003: 36–39; Buck 2001: 123–124) Samas võivad inimesed siiski, kui tekst on tuntud, üht ja sama sisu täiesti erinevalt tõlgendada. Ainuüksi lauses esinevad side- ja asesõnad loovad omaette ühendusarusaamu. (Buck 2001: 8–10)

Bucki teooriat toetavad ka Marcel Danesi (2008: 242–248), kes rõhutab indiviidi sünnipärase kontseptuaalse süsteemi mõjukust, ning Wolfgang Klein (1986: 43), kelle järgi on teise keele (võõrkeele) õppija juba oma esimese keele (emakeele) n-ö valduses. Selle tõttu on täiesti loomulik, et inimene toetub kas teadlikult või alateadvuslikult just nendele keeleteadmistele, mis ta on lapsepõlvest saati omandanud. Niisiis avaldab esimene keel väga kergesti mõju teadmiste ülekannete, vahelesegamiste ja seoste otsimisega – need aga võivad viia keeleliste vigade tekkeni. (Klein 1986: 43)

Paljuski mõjutab etteütluse raskusastet teksti pikkus. Kaua kestev kuulamine väsitab, inimese mõtlemine häirub, tähelepanu hajub. Hakkavad kuhjuma keeletakistused, mis võivad viia järje kaotamiseni ning mõnel juhul isegi kirjutamisest loobumiseni. Nii keeleliselt kui sisuliselt keerukad teemad, väljendid, sõnad tingivad samuti takerdumisi. Ka suurendavad eksimisevõimalust tavapäratud lausekonstruktsioonid, vähekasutatavad (võõr)sõnad, komplekslausetega punktuatsioon. Kuulajatele-kirjutajatele saab ülesannet lihtsustada kogu teksti ja selle osade aeglase kordamisega. (Buck 2001: 150–151)

Paljuski on etteütluse sooritamise tase otseses seoses kirjutaja individuaalsete omadustega. Kuuldu ja loetu mõistmisel mängivad rolli isiku vanus, mälu, tähelepanu- ja keskendumisvõime, taustateadmised tekstist/teemast ning keeleoskuse tase. Mida vanem ja vähem haritud on etteütluse kirjutaja, seda enam võib ainuüksi kuulamise seostamine ülesandega raskusi tekitada. Samamoodi kehtivad võrdused kõrge keeleoskustaseme, kiire lugemisvõime ja suulise teksti kiire mõistmise vahel, mis annavad ühtlasi kiirema kirjutamise eelise. (Hausenberg jt 2003: 39–40)

2. Vikerraadio ja e-etteütuse taust

2.1. Vikerraadio lühitutvustus

2.1.1. Ülevaade Vikerraadio ajaloost

Eesti Rahvusringhäälingu raadioprogramm Vikerraadio alustas saateid 3. aprillil 1967. aastal Eesti Raadio teise programmina. Ametlike Moskvast juhitud ja enamasti venekeelsete propagandaprogrammide kõrvale taheti luua alternatiivi, mis lähtuks rohkem eestimeelse kuulajaskonna huvidest. Koostati ajakohane, uudislik ning samas meelelahutuslik kava, millest ei puudunud hea muusika. Erinevalt teistest raadiokanalitest eelistati niinimetatud kergemat muusikat, kus oli suur osakaal pop- ja rokklugudel. Peagi ületas Vikerraadio kuulatavus esimese programmi kuulatavuse kümnekordselt. (Ummelas 1996: 165)

Pärast 1990. aastate alguses alanud Eesti Raadio keerulist ja vastuolulist uuenemisprotsessi asuti läbi viima põhjalikke muudatusi. Lisaks üleminekule nn lääne ehk FM-100 sagedustele, mis võimaldas kanali kättesaadavuse kogu Eesti territooriumil, otsustati lahti saada ka esimese programmi igavast ja targutavast mainest ning seda esmajärgus nimevahetusega. Arutelu viis taas vana hea nimeni Vikerraadio. Selle taga nähti põhiliselt kaht sobivat asjaolu. Esiteks assotsieerus nimi keskealiste põlvkonnale positiivsete nostalgiliste mälestustega. Teiseks sarnanes kujunenud olukord ajaga, mil Vikerraadio alles loodi. Kui toona tõi uus programm vabanemist kivinenud skeemidest, siis nüüd oli eesmärk tõsta raadio kui meediakanal taas rahvuslikuks institutsiooniks, arvamuskujundajaks. Püüti eristuda lihtsakoelistest meelelahutuslikest kommertsjaamadest. (Ummelas 1996: 165–166)

Programmi kokkupanemisel lähtuti eesmärgist pakkuda huvi igas vanuses ja varieeruva elustiiliga inimestele. Nii leidsid raadios koha noortesaated, kogu pere raadioajakirjad, rahulikumat jutusaated eakatele, keskööprogramm. Kava struktuuri püüti arendada plokkides, kus igal kahe-kolmetunnisel saateosal oleks äratuntav

iseloom ja piiritletav sihtauditoorium, et iga kuulaja teaks, millisel nädalapäeval ja kellaajal milliseid saateid või saatelõike eetris oodata. (Ummelas 1996: 167)

Vikerraadio kui Eesti Raadio uue põhiprogrammi struktuur uuenes 1996. aasta kevadel, kui seniste pisitoimetuste asemele loodi suuremad ja sünergilisemad üksused. Tähelepanu keskmesse asetati ka muusikalise formaadi arendamine: ei võõrastata ühtegi muusikavormi, -voolu ega -stiili, kuid kanali ilme peamiseks kujundajaks valiti kvaliteetne eesti- ja võõrkeelne kerge muusika, mis võiks meeldida valdavale osale kuulajatest. Vikerraadio uuendamist jätkati eesmärgiga muuta see Eesti kõige kuulatavamaks, arvestatavamaks ja novaatorlikumaks raadiokanaliks. (Ummelas 1996: 167–168) Järgnevas peatükis selgub, et pingutused on sihile viinud ning raadio konkurentsivõime kommertsjaamadega väga tugev.

2.1.2. Vikerraadio populaarsus

Vikerraadio on kõige suurema ja püsivama kuulajaskonnaga raadiokanal Eestis (Vikerraadio [1]; TNS Emor). Alates aastast 2003 on uuringufirma TNS Emor andmetel Vikerraadio kuulatavusprotsent moodustanud ligikaudu kolmandiku kõikide raadiojaamade kuulatavusest ühe nädala lõikes. Iga-aastaste uuringute sihtrühma arvestatakse 12–74-aastased Eesti elanikud ning edetabel koostatakse nii eesti- kui venekeelsete raadiojaamade põhjal.

Raadioauditooriumi päevikuuringute kohaselt on inimeste hulk, kelle seas kuulatakse Vikerraadiot iga päev vähemalt 15 minutit, olenevalt aastaajast 310 000 kuni 390 000. Raadioauditooriumi ülevaadetest selgub, et suurim oli see arv 2005. aasta talvel, mil Vikerraadio kuulajate arv küündis 387 tuhandeni, moodustades kõikide jaamade kuulatavusest 34,9%. Ka on Eesti elanike raadiokuulamisaeg püsinud kõige pikemana ehk kanalit vahetamata just Vikerraadio seltsis. (TNS Emor)

Võrreldes suurimate kommertsjaamadega on Vikerraadio eripäraks kuulajaskonna lojaalsus. Uuringud on lisaks kuulatavusprotsendile näidanud tulemusi, et väga paljude inimeste jaoks on Vikerraadio ainus või vähemalt peamine raadiojaam, mida kuulatakse. Kommertskanalite auditooriumi dünaamilisus väljendub jaamade sagedases vahetamises, mis viitab kuulajate valivusele. (Vikerraadio [1])

Vikerraadio populaarsuse taga võib näha ideed, mis on sõnastatud programmi kodulehel: „Vikerraadio sõnasaated pakuvad mitmekülgset informatsiooni ja professionaalset analüüsi, kuulajatelt oodatakse kaasamõtlemist ning oma arvamuse avaldamist. Eesmärk on olla kuulajale abiks ühiskonnas toimuvate muutuste mõtestamisel, maailmapildi ja väärtushinnangute kujundamisel.“ Arvamusväljundi kõrval on programmis oluline koht uudistel, muusikal ning omajagu meelelahutuselgi.

Suurt arvestamist kuulajate soovidega näitab ka Vikerraadio enda korraldatud küsitlus novembris-detsembris aastal 2013. Peamiselt oli tegemist muusikauuringuga, selgitamaks välja, millised lood sobivad kuulajate meelest Vikerraadio eetrise kõige paremini. Sealjuures iseloomustas üle 75% vastanutest raadiojaama järgmiste sõnadega: oma, huvitav, tasakaalustatud, traditsiooniline, lähedane, võrdne. Vikerraadio avalehel seisab: „traditsiooniline ja alati usaldusväärne rahvaraadio“. (Vikerraadio [2])

2.2. E-etteütluse olemus

E-etteütlus on Vikerraadios 2008. aastast saati emakeelepäeva puhul korraldatav etteütlus, mille tekst loetakse ette raadios. Võistluses osalemiseks tuleb raadiojaama kindlal kellaajal kuulata, sest etteütlustekst dikteeritakse kõigile üheaegselt. Osalejad peavad oma kirjutatu sisestama Vikerraadio kodulehel selleks ettenähtud kohta ning lõpetamisel vajutama saatmisnuppu, sest muidu jääb vastus kontrollimiseks edastamata. Mõnel juhul on inimesed otsustanud kasutada Vikerraadio e-posti aadressi vahendust.

Seni on Kristjan Jaak Petersoni sünnipäevaga seotud e-etteütlus alanud kell 10.30. Keeleeksperdid kordavad üritusele eelneval nädalal õigekirjareeglid raadioeetris üle ning viimaseid näpunäiteid-soovitusi jagatakse veel ka „Huvitaja“ saates ligikaudu pool tundi enne võistluse algust. Seejärel dikteeritakse etteütluse tekst, mis aastatel 2011–2014 koosnes 60–84 sõnast. Arvesse lähevad kõik enne kella 11 saabunud vastused. Erinevate kategooriate võitjad kuulutatakse välja ning põhilisi eksimusi kommenteeritakse saates „Uudis+“ kell 12.15. (Vikerraadio [3])

Ehkki etteütluse tekst on kõigile samasugune, on võistlejad alates 2011. aastast jaotatud nelja kategooriasse: õpilased, täiskasvanud, filoloogid ja emakeeleõpetajad, muu emakeelega inimesed. Seega võib e-etteütlusel kaasa lüüa iga soovija, olenemata

lingvistilise hariduse tasemest. Huvilised, kel pole võimalust õigel ajal raadio läheduses viibida või internetile ligipääsu saada, ei jää keelealasest proovilepanekust samuti ilma – etteütluse helifail on järelkuulata; või muul vajadusel kõigile ülekuulata.

Emakeelepäevaga seotud üle-eestilise ettevõtmise peamine eesmärk on küll testida ortograafiateadmisi ja õigekeeletaju, kuid põnevust lisab siiski ka võistlusmoment. Esimesena korrektse teksti saatnud osalejaid premeeritakse väärivate auhindadega, näiteks 2014. aastal kingiti parimatele keeletundjatele e-lugereid. Õpilaste kategoorias tunnustatakse auhinnaga lisaks õpilasele ka tema emakeeleõpetajat.

Enne etteütluse kirjutamist on soovitatav täita mõned lahtrid üldiste kontaktandmetega. Isikuandmed aitavad osalejaid mugavamalt määratleda, andes korraldajatele ülevaate kirjutajate kontingendist ning nende keeleoskuse taustast. Telefoninumber on vajalik, et oleks võimalik suurepärase soorituse korral vastava inimesega otse-eetris kohe ühendust võtta. E-posti aadressi kasutatakse vaid juhul, kui võistleja soovib enda sisestatud ning korrektse etteütlusteksti võrdlust oma meilile saada.

Etteütlusteksti koostavad 4–5 keeletespialisti. Enamjaolt mõeldakse laused välja selliselt, et peamised veaohklikud ortograafiavaldkonnad – võõrsõnade õigekiri, kokkulahekirjutamine, suur ja väike algustäht, interpunktsioon – oleksid esindatud. Harvem üllatatakse numbrite ja lühendite õigekirjaga või ebatavaliste lausekonstruktsioonide ja tekstistruktuuridega. Näiteks on ekspertidest mitmel aastal etteütluse kokku pannud Tartu Ülikooli emakeeleõpetuse professor Martin Ehala, Eesti Keele Instituudi peakeelekorraldaja-vanemteadur Peeter Päll, Postimehe keeleteoimetaja-korrektor Maris Jõks, Tallinna Lilleküla Gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja ning Emakeele Seltsi liige Edward Kess. (Vikerraadio [3])

Lisaks keeleinimestele, kes etteütlustekstidega otseselt tegelevad, teevad selle omamoodi suurürituse korraldamisel Vikerraadioga koostööd Eesti Emakeeleõpetajate Selts, Haridus- ja Teadusministeerium ning Rahva Raamat (Vikerraadio [3]). Hea koostöö avaldub ka osalejatega, kelle koguarv on seitsme aastaga suurenenud mõnesajalt üle 4300 inimeseni. Paljudes koolides on klassid hakanud e-etteütlusel kaasa lööma kollektiivselt. Näiteks korraldati ühine osavõtt Tallinna 21. koolis, kus kirjutajaid sai aga olla vaid nii palju, kui palju mahtus arvutiklassi (Õpetajate Leht).

3. Tekstivalim ja uurimismeetod

3.1. Uurimismaterjali moodustanud tekstid

Selle bakalaureusetöö uurimismaterjali moodustasid kõik aastatel 2011–2014 emakeelepäeval Vikerraadio toimetusse saadetud e-etteütlustekstid, mis edastati õigeaegselt ehk 14. märtsil ajavahemikul kell 10.30–11.00. Osalenute vastuseid laekus nelja aasta peale kokku 11 969, millest sajaprotsendiliselt korrektseid oli kokku 97 .

Aastate lõikes jagunesid arvulised näitajad järgmiselt (Vikerraadio [4]):

- 2011. aasta – 1070 osalenut/teksti, korrektseid vastuseid 0;
- 2012. aasta – 3670 osalenut/teksti, korrektseid vastuseid 54;
- 2013. aasta – 2910 osalenut/teksti, korrektseid vastuseid 37;
- 2014. aasta – 4319 osalenut/teksti, korrektseid vastuseid 6 (+ *muu*-sõna).

Analüüsimaterjali hulka kuulusid ka keeleekspertide koostatud originaaltekstid (lisad 1–4). Need dikteeritud ja hiljem kodulehele üles pandud etteütluse tekstid moodustasid uurimisaluse, andes selge määratlemispiiri lubatud paralleelvormide, kuulmisest tingitud eksimuste, hooletusvigade ja kõige tähtsamana, reaalsete keelevigade eristamiseks. Keelevigadest keskenduti vaid eksimustele täheortograafias, sest trüki- ja kuulmisvead esinevad teistel põhjustel kui õigekirjaoskamatus.

Uurimismaterjalist on välja jäetud esimese kolme aasta – 2008, 2009 ja 2010 – etteütlustekstid, sest neil aastatel polnud Vikerraadiol arendatud ühtset andmebaasi, kuhu osalejate saadetud vastustekste koguda ja kauemaks talletada. Lisaks alustati kategoorilise eristamisega (õpilased, täiskasvanud, filoloogid ja emakeeleõpetajad, muu emakeelega inimesed) alles aastast 2010. Väiksema tähtsusega mõjuteguriks kujunes asjaolu, et esimesel kolmel aastal (2008–2010) polnud e-etteütlus veel kuigi suure osavõtupopulaarsusega, nt jäi enese proovilepanijate arv aastal 2010 alla 800 inimese.

3.2. Uurimismeetod

Etteütlustekstide analüüs põhineb kvantitatiivsel uurimismeetodil. Ehkki kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimissuunda on üsna raske eristada, sest need täiendavad teineteist, on kvantitatiivse meetodi peamiseks põhimõtteks tulemuste väljendamine arvandmetes ning see sobib just siinse töö olemusega. Kvantitatiivses uurimuses on keskne katsekorralduse või andmete kogumise kavandamine, milles on oluline, et vaatlusandmed sobiksid just kvantitatiivseks ehk arvudes mõõtmiseks. (Hirsjärvi jt 2005: 127, 131)

Sellele analüüsimeetodile on väga tunnuslik hüpoteeside püstitamise, mis uurimuse lõpuks on saanud kinnituse või, vastupidi, leidnud ümberlukkavaid tõendeid. Kvantitatiivuuringus tehakse järeldused (vaatlus)andmete statistilisele analüüsile tuginedes, muutujad moodustatakse tabeli kujul ning andmed korrastatakse statistiliselt käsitletavaks. Tulemuste esitamisel on tähtis kasutada jooniseid ja tabelleid, sest need lihtsustavad arvandmete mõistmist. (Hirsjärvi jt 2005: 130–131)

Võimalikult täpse ja mitmekülgse analüüsi tegemiseks uuriti aastate 2011–2014 etteütluste alustekstide (dikteeritud originaaltekstide) kõik sõnad eraldiseisvalt läbi. Iga alussõna (originaalteksti korrektse vormi) puhul püüti andmebaasist võimalikult suurel hulgal veavariante leida. Kirja pandi kõiksugused veakujud, isegi kui need olid täiesti erinevad tegelikus etteütlustekstis kasutatud keelenditest.

Vikerraadio e-etteütlustekstid on üldiselt olnud erineva pikkusega. Kuivõrd autor uuris alustekste ühe sõna kaupa, on järgnevalt välja toodud iga etteütluse sõnade arv töös käsitlevatel aastatel:

- 2011. aasta – 77 sõna
- 2012. aasta – 84 sõna
- 2013. aasta – 60 sõna
- 2014. aasta – 60 sõna

Bakalaureusetöö juurde kuulub CD-plaat, millel on aastate 2011–2014 uurimismaterjali moodustanud etteütlustekstide andmebaasid MS Wordi ja MS Exceli failidena. Tekstide kõrvale on märgitud ka osalejate kategooriline kuuluvus ning vanus.

4. Täheortograafiavead e-etteütlustes aastatel 2011–2014

4.1. Analüüsitulemused

Järgnevates peatükkides on esitatud aastatel 2011–2014 e-etteütlustes tehtud täheortograafiavead. Iga aasta moodustab omaette osa, kus esitatakse tulemused kahest ortograafiavaldkonnast: omasõnade ning võõr- ja tsitaatsõnade õigekirjast. Üksikutes töödes (alla seitsme) esinenud veavormid on välja toodud koos eksinu kategoorilise kuuluvuse ja vanusega. Mõnel juhul on osalenu oma vanuse avaldamata jätnud ning kirjutanud numbriga 0 – ka sellised juhud on harvaesinenud sõnakujude juurde märgitud.

Uurimistulemuste lugemise hõlbustamiseks ja täheruumi kokkuhoidmiseks on autor loonud lühendite süsteemi, mida kasutab edaspidi läbivalt kogu praktilises osas. Lühendite tähised ja tähendused on esitatud alljärgnevalt:

õp = õpilane => õp23 = 23aastane õpilane

tk = täiskasvanu => tk61 = 61aastane täiskasvanu

fil = filoloog ja emakeeleõpetaja => fil35 = 35aastane filoloog/emakeeleõpetaja

muu = muu emakeelega inimene => muu15 = 15aastane, muu emakeelega

x00 = eksinute arv kategooriat ja vanust eraldi välja toomata, vea kordusnumber

Kõik e-etteütlustekstides esinenud sõnad kirjutati täpselt sellisel kujul, nagu oli a) originaaltekstis nende korrektne vorm (ka käändes ja pöördes) või b) etteütluses osalenud inimeste vastustes. Originaalteksti alussõnad on jutumärkides ja osalenute kirjutatud vasted on kaldkirjas põhjusel, et neid paremini eristada.

Iga alussõna järel on nurksulud, milles on kolm ainult selle konkreetse sõnaga seotud arvu, nt [944 – 126 – 43]. Esimene näitab vaadeldavas sõnas kirjutatud korrektsete vastuste koguhulka. Teine arv on sellesamas sõnas tehtud kõikide vigade absoluutarv, kuhu kuuluvad näiteks ka kokku-lahkukirjutamisega või selgete trükivigadega seotud eksimused (seega on esimese ja teise arvu summa vastava aasta tekstide ehk osalenute arv). Kolmas märgib üksnes täheortograafias tehtud ehk uurimisaluseid vigu (ühtlasi on kolmas arv osahulk teisest). Need arvud on aluseks iga sõna protsentidele joonistes 1–8.

4.1.1. Täheortograafiavead 2011. aasta etteütlustekstides

Aastal 2011 osales Vikerraadio e-etteütlusel 1070 inimest. Ühtlasi näitab see arv etteütlusvastuste hulka, mis laekus Vikerraadio toimetusse. Sajaprotsendiliselt korrektseid sooritusi ei olnud. Vanim osaleja oli 75-aastane, noorim 9-aastane.

Selle aasta etteütlusteksti struktuur oli kiri. Lisaks kirja vormistamise oskusele kontrolliti põhjalikult punktuatsiooniteadmisi. (Lisa 1) Täheortograafiaga seotud keelevigu tehti 77-sõnalisest tekstis 12 omasõnas ja 7 võõrsõnas. Kõik ebakorrektsed vasteid põhjustanud keelendid on allpool esitatud tähestikulises järjekorras.

Mõlema järgneva alapeatüki lõpus on kokkuvõtvad joonised (joonis 1 ja joonis 2), mis annavad ülevaate iga sõna täheortograafiavigade esinemisprotsendist, kõrvutades seda kõikide vigade absoluutprotsendi ja korrektsete vormide protsendiga.

4.1.1.1. Vead omasõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 12 omasõnas: *ajalikkust*, *hoopistükkis*, *igaiühes*, *jõrm*, *kiilaspäine*, *Kristjan Jaak*, *loeksid*, *luulelikus*, *lõppeda*, *sootuks*, *südamlike*, *varakevadisest*.

ajalikkust [944 – 126 – 43]

Partitiivvormis substantiiv „ajalikkust“ kirjutati *likkus*-liitele omaselt kahe *k*-tähega 944 osaleja töös. 43 tekstis samastati *likkus*-lõpp omasõnadele tunnusliku *lik*-liitega: *ajalikkust*. Viiel juhul arvati, et õige on sõna *asjalikkust* (tk29, tk59, õp19, tk66, tk71).

hoopistükkis [658 – 412 – 283]

Adverb „hoopistükkis“ kirjutati korrektselt 658 etteütlustöös. Põhiline täheortograafiline viga kaasnes ühe *k*-tähe ärajätul: *hoopistükis* (x283).

igaiühes [1010 – 60 – 32]

Pronoomen „igaiühes“ leidis 32 korral sõnade liitumispiiril üleliigse *s*-tähega: *igasühes*.

jõrm [865 – 205 – 22]

Murdekeelne omadussõna „jõrm“ oli üks suuremaid komistuskivisid. Mõõndustega kuulusid täheortograafia seisukohalt veavormide alla ainult *jõrn* (x11) ja *jurm* (x11).

kiilaspäine [1028 – 42 – 6]

Adjektiivne sõnaühend „kiilaspäine“ kirjutati valdavalt korrektselt. Üksikud varieerumised olid järgmised: *kiilapäine* (tk34, tk57, tk38, tk21), *kiilastpäine* (fil55), *kiilaspeane* (õp16).

Kristjan Jaak [803 – 267 – 14]

2011. aasta e-etteütlus algas pöördumisega Kristjan Jaak Petersoni poole. Eesnime õige kirjutusviis valmistas raskusi 267 osalejale. Täheortograafilisi veakujusid käsitletakse omasõnade valdkonnas, sest tegu on eestipäraste nimeosadega.

Kümnel juhul – enamlevinult filoloogide seas – kirjutati eesnime esimese poole *j* tähena *i*: *Kristian* (fil75, fil49, fil72, tk27, õp19, fil32, tk28, fil52, fil43, õp16). Esines ka *i*- ning *j*-tähe kõrvutiasetamist: *Kristijan* (õp11, õp14, õp16, tk32).

loeksid [1052 – 18 – 1]

Tegusõna tingiva kõneviisi ainsuse teise pöörde vormis „loeksid“ oli üksainus viga ja see esines kujul *lugeksid* (õp15).

luulelikus [967 – 103 – 45]

Inessiivi käändes adjektiiv „luulelikus“ osutus keeruliseks 103 kirjutajale. Enamlevinult tehti viga *lik*-liite segiajamisel *likkus*-liitega: *luulelikkus* (x41). Ei teatud või unustati, et *likkus*-liitega tuletatakse ainult nimisõnu (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

Leidus veel kaks veakuju: *luulellikus* (tk50, tk34, tk34), *luullellikkes* (õp19).

lõppeda [1054 – 16 – 5]

Verbi *da*-tegevusnime „lõppeda“ vormi kirjutas vigaselt ehk ühe *p*-ga viis osalejat: *lõpeda* (tk25, tk0, muu50, tk41, muu25).

sootuks [1040 – 30 – 2]

Adverbis „sootuks“ esines üks veakuju: *sooduks* (õp19, õp16).

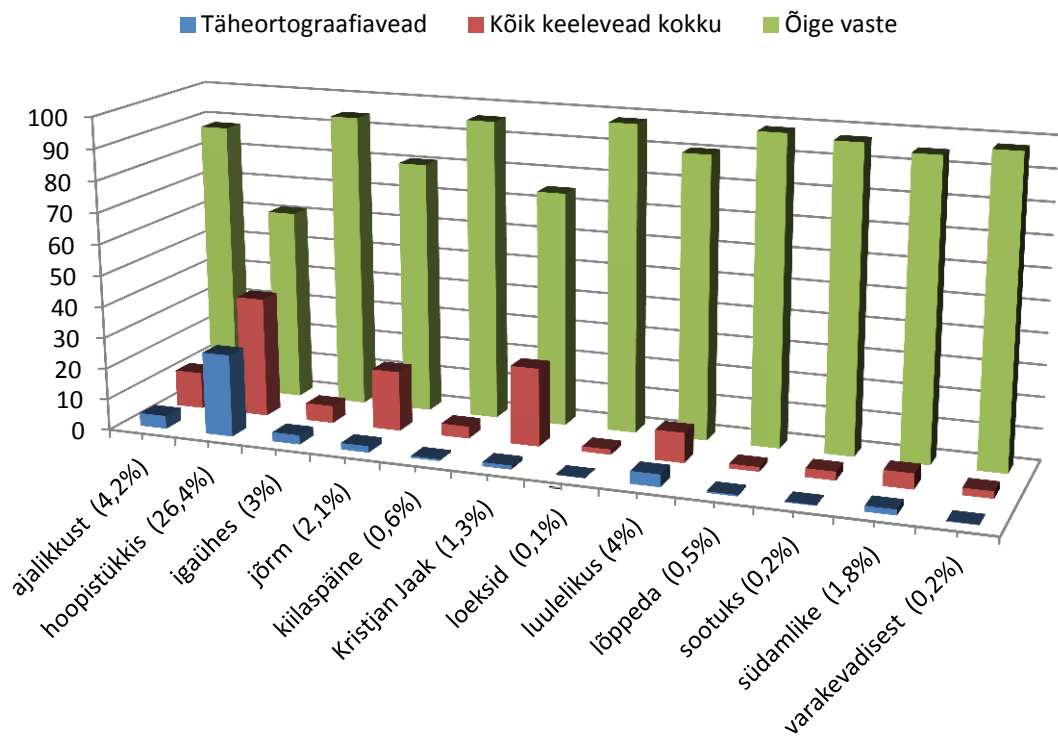
südamlike [1017 – 53 – 19]

Omadussõna „südamlike“ mitmuse genitiivis käänatud *lik*-lõpp tõi vigaseid vorme vale käände, osastava kasutamisel: *südamlikke* (x19) (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

varakevadisest

[1045 – 25 – 2]

Liitsõna „varakevadisest“ oli korrektne 1045 tekstis. Täheortograafia seisukohalt tehti olulisim viga sõna *kevad* adjektiivis *e*-tähe kirjutamisel: *varakevadene* (õp18, õp18).

Joonis 1. Täheortograafiavigade esinemisprotsent omasõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2011. aasta etteütlus)

4.1.1.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 6 võõrsõnas: *bravuuritar*, *fantasmagoorias*, *pangas*, *poet*, *programmeerija*, *rokipeer*; ja ühes tsitaatsõnas: *buffet's*.

bravuuritar [942 – 128 – 41]

Nimisõna „bravuuritar“ esines õigesti kirjutatuna 942 etteütlustekstis. Kõige rohkem leidis veavormi *pravuuritar* (x33), selle järel *bravuuritav* (x13) ja *pravuuritav* (tk51, õp18, õp18, õp17, õp18).

buffet's [120 – 950 – 809]

Ainus tsitaatsõnakujul oodatud „buffet's“ (etteütles ei saanud kasutada kursiivkirja, mistõttu on see täieliku vastavuse taotluses ära jäetud ka siin) oli kogu etteütles raskem keelend. Korrektselt oskas vast kirjutada vaid 120 inimest.

Kõige enam kasutati sõnakuju *buffees* (x490), misjärel *bufees* (x233), *puhvees* (x63), *pufees* (x10), *puffees* (õp11, õp15, õp16), *bouffet's* (tk44, tk41), *bouffe's* (tk48, tk49). Pakutud oli ka eripäraseid variante: *bohheež* (tk43, tk43, tk43), *pofees* (tk50, õp13), *bohvees* (tk20).

fantasmagoorias [762 – 308 – 114]

Võõrliitsõna „fantasmagoorias“ kujunes selles etteütles samuti üheks valdavaimaks eksimiskohaks. Tundus, et iseäranis sõna teine pool oli suurele osale kirjutajatest tundmatu. Õige vaste leidis vaid 762 osaleja tekstis.

Levinuimad veavariandid olid *fantasmakoorias* (x51), *fantasmogoorias* (x26), *fantastmagoorias* (x10), *fantasmagoonias* (x7), *fantasmakoormas* (tk74, tk50, tk24, õp19, õp16, tk43), *fantasmagoorjas* (õp16, tk32, tk35, tk35, tk42, tk55), *fantasmakoorjas* (õp18, tk28, õp19, tk32, tk43), *fantaasmagoorias* (õp17, tk34, tk55).

pangas [1057 – 13 – 1]

Eesti keeles kohanenud laensõna inessiiv „pangas“ põhjustas vea etteütlestekstis, milles kirjutati võõrapärase algustähega *bangas* (õp16).

poeet [2121 – 19 – 4]

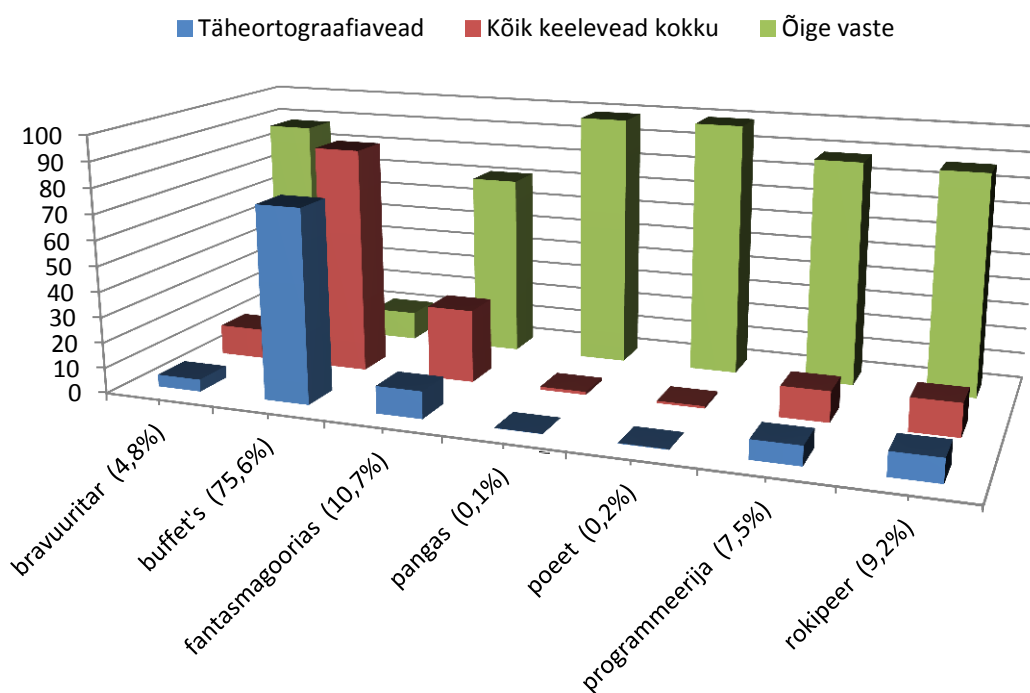
Võõrsõna „poeet“ esines etteütleses kaks korda. 1070 osaleja peale kirjutati sõna õigesti 2121 tekstis, niisiis eksiti kokku 19 juhul. Neist neli olid vormina *boeet* (õp16, tk26, tk26, õp14). Ülejäänud veakujud tulenesid tähtede ärajätust või juurdelisamisest.

programmeerija [941 – 129 – 80]

Võõrsõnatuletis „programmeerija“ valmistas raskusi 129 inimesele. Peamiselt kirjutati *programeerija* (x39), *programmeeria* (x22), *programmerija* (x12) ja *programeeria* (x7).

rokipeer [930 – 140 – 98]

Võõrsõnauhend „rokipeer“ leidis korrektsena 930 tekstis. Täheortograafiliselt eksiti järgmiste variantidega: *rokibeer* (x54) ja *rokkipeer* (x10). Paljudel juhtudel püüti luua tsitaatsõnaline kuju: *rockipeer* (x28), *rockibeer* (tk23, tk36, tk23, tk37), *rockypeer* (tk71) ja *rock'ipeer* (õp18).

Joonis 2. Täheortograafiavigade esinemisprotsent võõrsõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2011. aasta etteütles)

4.1.2. Täheortograafiavead 2012. aasta etteütlustekstides

Aastal 2012 osales Vikerraadio e-etteütlusel 3670 inimest. Ühtlasi näitab see arv etteütlusvastuste hulka, mis laekus Vikerraadio toimetusse. Sajaprotsendiliselt korrektseid sooritusi oli kokku 54. Vanim osaleja oli 87-aastane, noorim 9-aastane.

Selle aasta etteütlustekst oli pressiteade, milles kasutati vähe ja üsna igapäevaseid võõrsõnu. Väga põhjalikult kontrolliti osalauseste interpunktsiooniga seotud teadmisi, vähemal määral arvsõnade ja numbrite õigekirja. (Lisa 2) Täheortograafiaga seotud keelevigu tehti 84-sõnalises tekstis 23 omasõnas ja 6 võõrsõnas. Kõik ebakorrektseid vasteid põhjustanud keelendid on allpool esitatud tähestikulises järjekorras.

Mõlema järgneva alapeatüki lõpus on kokkuvõtvad joonised (joonis 3 ja joonis 4), mis annavad ülevaate iga sõna täheortograafiavigade esinemisprotsendist, kõrvutades seda kõikide vigade absoluutprotsendi ja korrektsete vormide protsendiga.

4.1.2.1. Vead omasõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 23 omasõnas: *ainult*, *auhinnad*, *eestimaalased*, *e-etteütlust*, *hätta*, *kirjutavad*, *K. J. Peterson*, *murelikkust*, *mõõduvõtmine*, *märkis*, *nentis*, *osanud*, *osavõttu*, *panevad*, *peaasi*, *pressiteade*, *rohket*, *tekitab*, *tuhanded*, *võitjatele*, *õigekirjateadmised*, *üle-eestiline*, *19. sajandi*.

ainult [3613 – 57 – 1]

Adverbi „ainult“ kasutati internetikeelele omase lühendusega *aint* ühel juhul (muu14).

auhinnad [3629 – 41 – 1]

Sõna „auhinnad“ kirjutas algusest *h*-tähega üks osaleja: *hauhinnad* (õp16).

eestimaalased [3379 – 291 – 54]

Kohanimest tuletatud substantiiv „eestimaalased“ oli korrektne 3379 vastustekstis. Põhiline veakuju tekkis *lane*-liites *l*-tähe topeltkasutusega: *eestimaallane* (x54). Eksiti liidete õigekirjareegli vastu, mille kohaselt on sõna ja liite piiril kaks kaashäälikut, kui liide algab sama tähega, millega sõna lõpeb – selles sõnas aga: *Eestima* + *-lane* > *eestimaalane* (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

e-etteütlust [3421 – 249 – 8]

Sõnas „e-etteütlust“ tõi peamiselt vigu tähe ja sõna kokkukirjutises vajaliku sidekriipsu puudumine, selle asendamine muu vahemärgiga või *e*-osa ärajätt. Täheortograafiliselt oli väär sõnakuju *etteüttlust* (õp16, muu41, õp17, õp12, tk38, tk18, fil62, õp17).

hätta [3631 – 39 – 3]

Illatiivivorm „hätta“ leidis kujul *ätta* kahel korral (fil62, tk30) ja ühel juhul *hätta* (tk54).

kirjutavad [3621 – 49 – 1]

Tegusõnas „kirjutavad“ eksis 49 osalejat. Täheortograafia valdkonda kuulus vaid üks veavorm, selles oli valesti läinud mitmuse kolmanda isiku pöördelõpp: *kirjutavat* (tk34).

K. J. Peterson [1709 – 1961 – 36]

Initsiaalidega esitatud nimi „K. J. Peterson“ kujunes etteütluse üheks vearohkeimaks keelendiks. 1709 inimese töös leidis õige vaste, kuid paljud kasutasid initsiaalide asemel täispikka nimekuju. Enamlevinud oli *Kristjan Jaak Peterson* (x326), mis õigekirja poolest on täiesti korrektne, ent e-etteütlesuses oodatud initsiaalide tõttu tõi vea.

Täheortograafia seisukohalt kirjutati eesnimes sisalduv *k* ekslikult võõrapärase *c*-na: *C. J. Peterson* (x15), *C.J.Peterson* (x10), *C.J. Peterson* (x8), *Cr. J. Peterson* (x3).

murelikkust [3338 – 332 – 289]

Likkus-liitega tuletisnimisõna „murelikkust“ oli 3338 tekstis korrektne. Enamjaolt tekkis viga seetõttu, et kasutati omadussõnadele tunnuslikku *lik*-liidet: *murelikust* (x289) (vt 1.2.1 Omasõnade ortograafia).

mõõduvõtmine [2932 – 738 – 22]

Infiinitne verbivorm „mõõduvõtmine“ esines õigel kujul 2932 tekstis. Sagedaimalt eksiti konsonantühendi põhireegli vastu ning kirjutati *mõõduvõttmine* (x14). Kaheksa inimest kasutas liitsõna esimese osise genitiivi asemel selle partitiivi: *mõõtuvõtmine*.

märkis [3609 – 61 – 3]

Imperfekti verbivorm „märkis“ leidis valdavalt – 3609 töös – õigena. Üks osaleja kirjutas tegusõna *märkima* muutevormis tugeva sulghääliku asemel nõrga: *märgis*

(õp15); üks osaleja tugeva sulghääliku kahekordselt: *märkkis* (fil62); ning üks kasutas nii tugevat kui nõrka klusiili korraga: *märgkis* (tk24).

nentis [3384 – 286 – 4]

Verbi „nentis“ kirjutatakse imperfektis *ma*-infinitiivi ja konsonantühendi põhireeglit arvestamata valesti kaks inimest: *nenttis* (fil62, õp15). Tegusõna muutmisel aluseks olevat *ma*-põhivormi ei järgitud ka sõnakujus *nendis* (fil62, õp15).

osanud [3632 – 38 – 4]

Tegusõna „osanud“ puhul tehti vigade pluraali kolmanda isiku *d*-lõpu asemel tugeva tähe kirjutamisega: *osanut* (õp15). Kolmel juhul kasutati internetikeelele omast väljajätelist lõppu *nd*: *osand* (muu17, õp13, tk42).

osavõttu [3589 – 81 – 15]

Deverbaalnoomeni „osavõtt“ partitiivis eksiti 15 korral sõnakujuga *osavõtu*.

panevad [3544 – 126 – 1]

Tegusõnas „panevad“ oli mitmuse kolmanda isiku lõpp *t*-ga ühes töös: *panevat* (õp15).

peaasi [3436 – 234 – 15]

Sõnaühendis „peaasi“ jäeti põhilise veana üks *a* keskelt ära: *peasi* (x15).

pressiteade [3534 – 136 – 4]

2012. aasta e-etteütluse esimene sõna oli liitsõna „pressiteade“. Üldiselt – 3534 tekstis – osati see õigesti kirjutada, kuid mõne veakuju seas oli ka täheortograafivigu. Kolmel korral kirjutati *pressiteate* (tk21, tk0, õp15) ning ühel juhul *prešiteade* (õp18).

rohket [3544 – 126 – 3]

Adjektiivivi „rohket“ partitiivis tekkis viga kolmel kirjutajal: *rohked* (õp16, tk24, õp18).

tekitab [3615 – 55 – 10]

Verbi „tekitab“ puhul ei arvestatud *ma*-tegevusnimega *tekitama* kümnes tekstis: *tekkitab* (muu14, muu14, õp13, tk21, muu19, muu27, õp12, tk43, tk18) ning *tegitab* (tk53).

tuhanded [3293 – 377 – 2]

Sõna „tuhanded“ eelistas numbritega esitada 293 etteütlluse kirjutajat. See arvsõna on liiga lühike, et pidada vajalikuks numbrilist kirjaipilti.

Väljakirjutatud variandis tehti täheortograafiaviga ühel juhul helilise kaashääliku kõrval tugeva sulghääliku kirjutamisega: *tuhanted* (õp12); ning ühes töös mitmuse tunnuse *d*-lõpu kirjutamisel tugevana: *tuhandet* (muu14).

võitjatele [3537 – 133 – 1]

Substantiivis „võitjatele“ lisati üleliigne *i*-täht ühel korral: *võitijatele* (õp13). Sellega eksiti *ja*-tegijanime õigekirjareegli vastu (vt. 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

õigekirjateadmised [2509 – 1161 – 5]

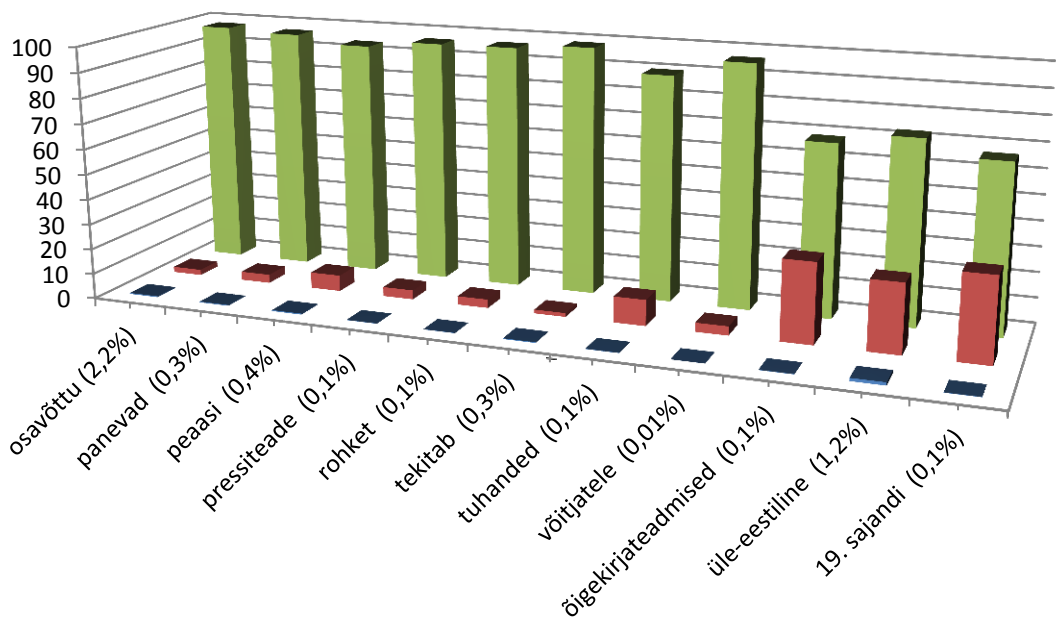
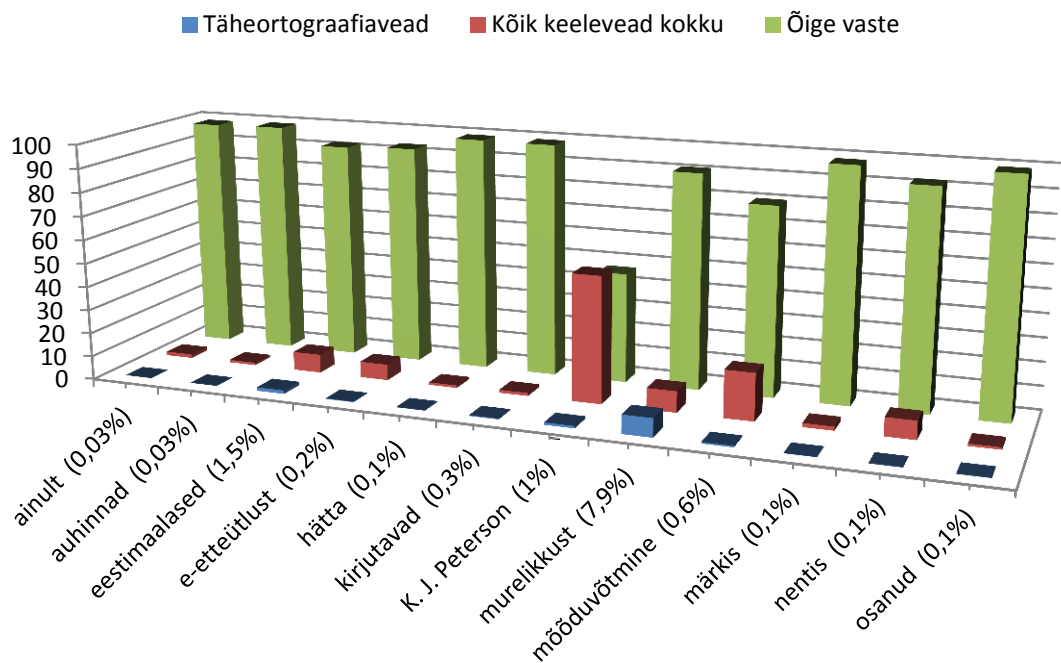
Liitsõnas „õigekirjateadmised“ esines palju sõnaosade asendamist hoopis muu sõnaga. Õige vaste oli 2509 inimese etteütllustekstis. Täheortograafias esines järgmisi vigu: *õikekirjateadmised* (tk25, õp17, tk38, tk26) ning *õigekirijateadmised* (tk42).

üle-eestiline [2667 – 1003 – 44]

„Üle-eestiline“ oli probleemne kolmanda *e*-tähe puudumise tõttu: *üleestiline* (x44). Eksiti sõnade liitmise põhimõtte vastu, mille kohaselt jäävad liitmisel mõlemas sõnas kõik tähed alles: *üle + eestiline > üle-eestiline* (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

19. sajandi [2444 – 1226 – 4]

Etteütllustekstides, kus otsustati „19. sajandi“ numbriline pool arvsõnadega välja kirjutada, eksiti kolmel korral kaashäälikuühendi põhireegli vastu. *M*-täht oli hääldusest lähtuvalt kahekordne neljas töös: *ühöksateistkümmnenda* (õp17, õp18, õp14, tk43).

Joonis 3. Täheortograafiavigade esinemisprotsent omasõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2012. aasta etteütlus)

4.1.2.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 6 võõrsõnas: *haridus-* ja *teadusministeerium*, *maraton*, *patroon*, *prestiižsed*, *tempoga*, *treeninguta*.

haridus- ja teadusministeerium [2900 – 770 – 10]

Mitmeosalises liitsõnas „haridus- ja teadusministeerium“ eksiti erinevate sõnaosade kirjutamisel: *haritus* (tk35, õp15), *teatus* (õp18), *ministeerjum* (õp20, õp12, õp13, õp13), *ministerium* (tk60, tk38), *ministeriuum* (õp14).

maraton [3588 – 82 – 5]

Võõrsõna „maraton“ järgsilbi *o* kirjutati kahe tähega viies töös: *maratoon* (tk30, õp18, muu27, tk25, õp19).

patroon [3551 – 119 – 20]

Võõrsõna „patroon“ õigekiri ei valmistanud osalejatele kuigi suuri raskuseid. Viies tekstis peeti õigeks nõrgaklusiililist algust: *batroon* (õp16, tk52, õp15, muu14, muu15).

Leidus muidki variante: *patoon* (fil46, õp13, fil46, õp16), *patron* (tk39, tk33, fil23), *patrioot* (õp16, muu17, õp19, õp12,), *patroom* (õp13, õp14), *batroom* (õp16), *batoon* (tk22).

prestiižsed [1862 – 1808 – 1449]

2012. aasta e-etteütluse keerukaim ja ühtlasi vearohkeim sõna oli „prestiižsed“. Lisaks raskele võõrsõnakujule endale oli selle omadussõnaliide *-ne* genitiivi käändes, mis tekitas erinevate sibilantide kooshäältsel ja -kirjutamisel palju segadust.

Korrektse vormi kirjutas 1862 osalejat. Autor leidis etteütlustekstidest kokku 102 erinevat veavarianti. Populaarseimad olid *prestiižsed* (x672), *prežtiissed* (x165), *prestiižssed* (x91), *prestiižsed* (x89), *prestiissed* (x68), *prestizsed* (x60), *prežtiised* (x53), *prestiižhed* (x28), *prestiižhsed* (x25), *preštiissed* (x25), *prestiisžed* (x23), *preštiised* (x19), *prestiižžed* (x18), *prežtiissed* (x18) ja *prestiished* (x13).

Üksjagu esines veel sibilantide ja *t–d* varieerumist järgmistes pakutud vastetes: *prestiižhssed* (x8), *prestiižšsed* (x8), *preždiissed* (x6), *preštiisšed* (x6), *prežtiisšed* (x5),

prežtiized (x5), *preštiižed* (x5), *prežtiized* (x5), *prežtiisžed* (x4), *presdiižed* (x4), *prestiszed* (x4), *preštiitsed* (x4), *preštiižsed* (x3), *prestiitsed* (x2).

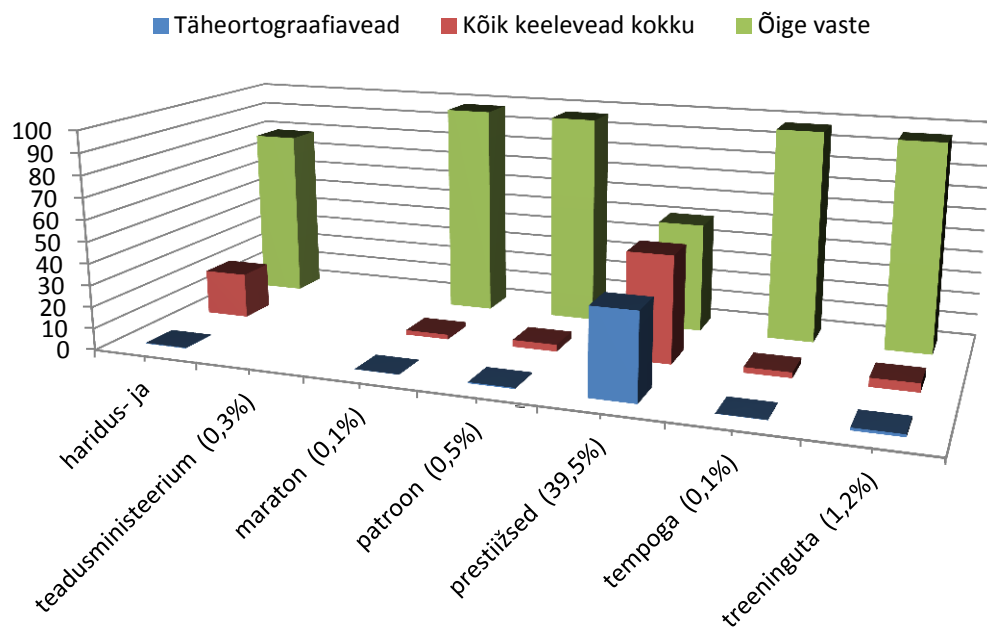
Paljudel juhtudel oli sõna keskele ž asemele lisatud v-täht: *prestiivsed* (õp14, õp13, õp13, õp14, õp15, õp14), *prežtiivsed* (õp17, õp14, õp16), *preštiivsed* (õp18, õp16, õp16), *prištiiivšed* (õp13).

tempoga [3576 – 94 – 5]

Komitatiivis võõrsõna „tempoga“ oli vigane viies töös: *tempoka* (õp14, õp15, õp16), *temboga* (muu14) ja *temboka* (õp12).

treeninguta [3519 – 151 – 43]

Laensõna „treeninguta“ leidis 3519 etteütlustekstis korrektsel kujul. Kolmel juhul kasutati helilise kaashääliku *n* järel tugevat sulghäälikut *k*: *treeninkuta* (õp15, õp13, õp15). Nii mõnelgi korral kirjutati ilmaütleva käände tunnuslõpp *-ta* kahekordse *t*-ga: *treeningutta* (x39); ning ühel korral esines *mata*-lõpp vormis *treenimatta* (tk0).

Joonis 4. Täheortograafiavigade esinemisprotsent võõrsõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2012. aasta etteütlus)

4.1.3. Täheortograafiavead 2013. aasta etteütlustekstides

Aastal 2013 osales Vikerraadio e-etteütlusel 2910 inimest. Ühtlasi näitab see arv etteütlusvastuste hulka, mis laekus Vikerraadio toimetusse. Sajaprotsendiliselt korrektseid sooritusi oli kokku 37. Vanim osaleja oli 90-aastane, noorim 8-aastane.

Selle aasta etteütlustekst oli valdavalt omasõnadel põhinev, ehkki üksikud võõrsõnad olid see-eest tavakirjutajale (lingvistikaga mittetegelevale inimesele) üsna keerulised. Põhjalikult kontrolliti ka erisuguste kirjavahemärkide kasutusoskust. (Lisa 3) Täheortograafiaga seotud keelevigu tehti 60-sõnalises tekstis 8 omasõnas ja 4 võõrsõnas. Kõik ebakorrektsed vasteid põhjustanud keelendid on allpool esitatud tähestikulises järjekorras.

Mõlema järgneva alapeatüki lõpus on kokkuvõtvad joonised (joonis 5 ja joonis 6), mis annavad ülevaate iga sõna täheortograafiavigade esinemisprotsendist, kõrvutades seda kõikide vigade absoluutprotsendi ja korrektsete vormide protsendiga.

4.1.3.1. Vead omasõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 8 omasõnas: *leelotas*, *mürdike*, *pappi*, *pilti*, *rehepapliku*, *vaadata*, *viisakat*, *viluses*.

leelotas [2793 – 117 – 28]

Tegusõna „leelotas“ suuri raskuseid ei valmistanud, kuid mõningaid varieerumisi siiski oli: *leelutas* (x23), *lellotas* (tk44, tk30), *leelitas* (õp16, tk34), *leellotas* (õp15).

mürdike [2577 – 333 – 12]

Substantiiv „mürdike“ tekitas palju segadust. Valdavalt kirjutati selle asemel hoopis muu sõna, nt 157 korral *ürdike* ja 35 korral *mürgike*. Seitsmes tekstis leidis täheortograafiaveaga vorm *mürtike* (õp17, õp15, õp13, õp15, muu38, õp12, õp12), milles puudus omastava käände vältevaheldus. Viies töös oli väiksust märkiva hellitusliite *-ke* asemel *ge*-lõpp: *mürdige* (tk24, õp17, tk22, õp16, õp18).

pappi [2866 – 44 – 4]

Substantiivi „pappi“ kirjutas nõrgas astmes *papi* neli inimest (tk44, õp14, tk32, tk45).

pilti [2859 – 51 – 1]

Sõna „pilti“ osastava käändega kaasnes viga konsonantühendi põhireegli vastu, mille kohaselt kirjutatakse iga täht ühe tähega, olenemata selle häälduspikkusest: *piltti* (tk30).

rehepappliku [2464 – 446 – 257]

Lik-liitega tuletatud adjektiiv „rehepappliku“ põhivead tekkisid vormides *rehepappliku* (x138), *rehepapplikku* (x79) ja *rehepapplikku* (x40). Eksiti liidete kirjutamise reeglite vastu (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

vaadata [2821 – 89 – 10]

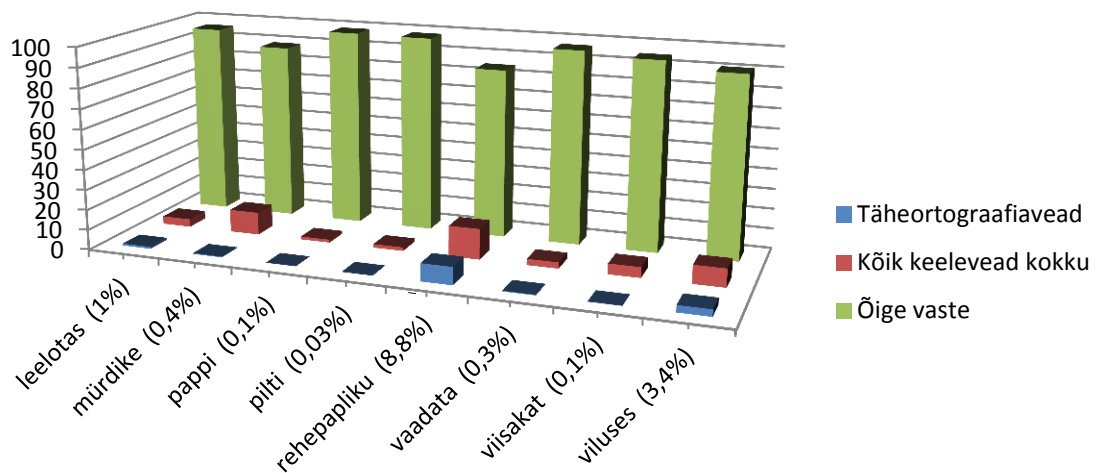
Verbi „vaadata“ infinitiivi kirjutatakse valesti kümme inimest: *vaatata* (tk27, õp13, õp15, õp13, õp19), *vaatada* (õp12, tk26, õp19, õp16) ning *vaadada* (õp15).

viisakat [2755 – 155 – 3]

Adjektiiv „viisakat“ partitiiv leidis *d*-ga kolmel korral: *viisakad* (õp12, tk19, muu35).

viluses [2642 – 268 – 100]

Omadussõna „viluses“ oli õigesti 2642 tekstis. Veakuju *vilusas* kirjutatakse 88 etteütles osalenud inimest ning *viludas* 12 inimest.

Joonis 5. Täheortograafiavigade esinemisprotsent omasõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2013. aasta etteütles)

4.1.3.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 4 võõrsõnas: *baptistlikule*, *dekadentlikku*, *kaplanile*, *liider*.

baptistlikule [1635 – 1275 – 856]

Võõromadussõna „baptistlikule“ kirjutati õigel kujul pisut enam kui pooltes töödes ehk 1635 etteütlustekstis. Kõige rohkem kirjutati sõna tugeva algustähega: *paptistlikule* (x468); seejärel läbivalt *b*-ga: *babtistlikule* (x279).

Lik-liite asemel kasutati nimisõnadele omast *likkus*-liidet 34 tekstis: *baptistlikkule* (x21), *paptistlikkule* (x9), *babtistlikkule* (tk25, tk30, õp0), *bapdistlikkule* (tk36).

Leidus muidki vigu: *baptislikule* (x31), *pabtistlikule* (x20), *batistlikule* (x10), *baptistikule* (x8), *pappistikule* (õp13, õp12, tk23), *bapistlikule* (tk48, õp16, õp16).

dekadentlikku [1753 – 1157 – 829]

Adjektiivivormile „dekadentlikku“ leidus korrektne vaste 1753 etteütlustöös. Vigu tekkis peamiselt *lik*-liite osastavas käändes nõrgana kirjutamisel: *dekadentliku* (x395), *dekatentliku* (x89), *dekadendliku* (õp15, õp16), *dekatendliku* (õp16).

Sage oli ka tugeva ja nõrga astme sulghäälikute vaheldumine: *dekatentlikku* (x298), *tekatentlikku* (x14), *tekadentlikku* (x7), *dekatendlikku* (x6), *tekatendlikku* (õp12).

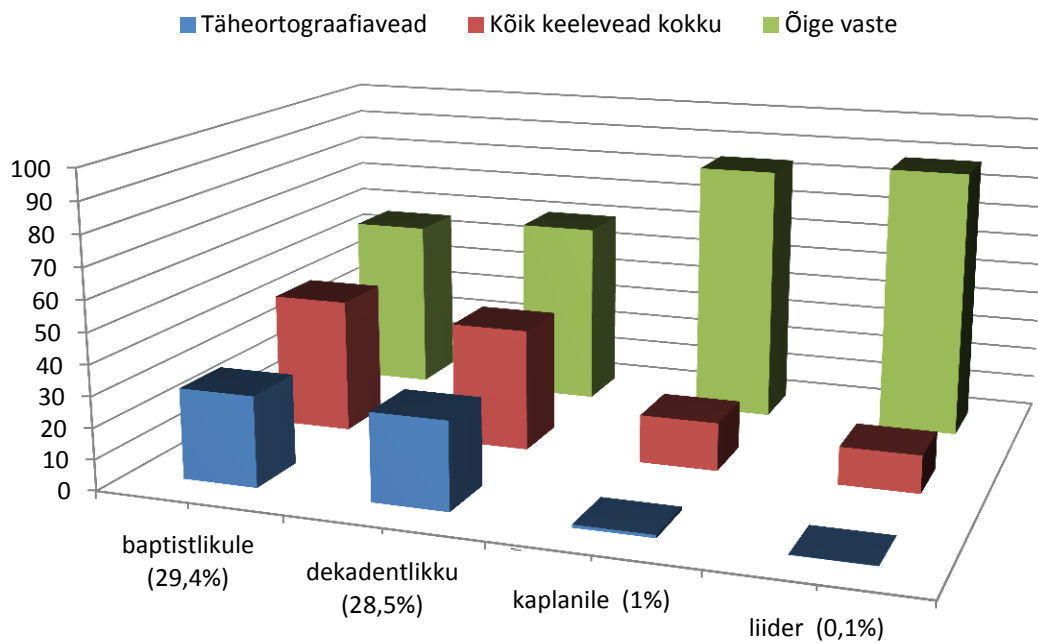
Valed sõnakujud olid veel *dekkatentliku* (õp16, õp12, õp16, õp15), *dikadentlikku* (tk42, õp16), *dikadentliku* (tk30, tk20), *dikatentlikku* (õp18, õp17), *dekatentsliku* (tk43, tk35), *dikatentslikku* (tk27, tk27), *dikatentliku* (tk19).

kaplanile [2452 – 458 – 30]

Substantiivi „kaplanile“ põhivead tehti sõna muutmisega teiseks: *kaptenile* (x61), *kapralile* (x49), *juhile* (x7). Vähem esines tähevaheldust: *kaplalile* (x11), *kaplarile* (x10), *paplanile* (õp18, tk23, tk20, tk22, õp17); ja ühel juhul eksiti konsonantühendi põhireegli vastu: *kapplanile* (õp13, tk36, õp12, õp13).

liider [2553 – 357 – 2]

Võõrsõna „liider“ oli enamjaolt õige kirja pildiga. Täheortograafia seisukohalt esines väär kuju *liiter* kahes töös (õp12, õp18).

Joonis 6. Täheortograafiavigade esinemisprotsent võõrsõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2013. aasta etteütlus)

4.1.4. Täheortograafiavead 2014. aasta etteütlustekstides

Aastal 2014 osales Vikerraadio e-etteütlusel 4319 inimest. Ühtlasi näitab see arv etteütlusvastuste hulka, mis laekus Vikerraadio toimetusse. Sajaprotsendiliselt korrektseid sooritusi oli kokku 6. Vanim osaleja oli 89-aastane, noorim 8-aastane.

Selle aasta etteütlustekst oli selge rõhuga võõrsõnade ortograafial – igas lauses oli neid vähemalt kolm (lisa 4). Raskusi valmistas nii täheortograafia üksikosana kui ka õige võõrsõna kirjutamine tervikuna. Viimase puhul loodi sageli sarnase kujuga, kuid tähenduselt hoopis muu sisuga sõnu. Ka punktuatsioon oli keerulist varieerumist. Täheortograafilisi keelevigu tehti 60-sõnalises tekstis 15 omasõnas ja 12 võõrsõnas. Kõik ebakorrektsed vasteid põhjustanud keelendid on allpool esitatud tähestikulises järjekorras.

Mõlema järgneva alapeatüki lõpus on kokkuvõtvad joonised (joonis 7 ja joonis 8), mis annavad ülevaate iga sõna täheortograafiavigade esinemisprotsendist, kõrvutades seda kõikide vigade absoluutprotsendi ja korrektsete vormide protsendiga.

4.1.4.1. Vead omasõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 15 omasõnas: *e-etteütluse, jalgpalli, keski, kirjutatut, krusse, Lääne-India, mõtisklevad, niikuinii, nuusata, ootuses, pagi, tegijana, toomas-hendrik-ilveslikult / toomashendrikilveslikult, tubli, 3D-prillid.*

e-etteütluse [4124 – 195 – 22]

Tähe ja sõna kokkukirjutise „e-etteütluse“ esitas õigesti 4124 etteütluses osalenut. Täheortograafias eksis kolm osalejat konsonantühendi põhireegli vastu ja kirjutas *etteütluse* (tk64, muu18, tk29). Kuuel juhul oli sidekriips ära jäänud/jäetud: *etteütluse* (muu20, muu16, muu18), *ee etteütluse* (muu23, muu16), *eeetteütluse* (õp17); seitsmes töös puudus internetile viitav *e*-täht: *etteütluse*.

Leidus omapäraseid sidekriipsuasendusi: *e. etteütluse* (tk51), *'ee'etteütluse* (tk64), *e,etteluze* (tk33). Õpilaste etteütlustekstides kohtas veavormide kõrval ka mitmeid kummalisi sõnakujusid: *e-efektse* (õp20), *ette ütlesigijane* (õp16), *e e-luse* (õp12), mille tekkimist häiritud kuulmisest või leksikaalsetest probleemkohtadest võib vaid oletada.

jalgpalli [4230 – 89 – 3]

Liitsõnas „jalgpalli“ taandus eksimuste hulk kolmele täheortograafiaveale. Liitsõnade õigekirjareeglit ei järgitud sõnakujus *jalkpalli* (õp18, õp18, õp16). Eeldatavasti tekkis õpilastel assotsiatsioon omasõnade ortograafiareegliga, mille kohaselt kirjutatakse helitute häälikute (*jalgpalli*) kõrvale *p, t, k*. Nimetatud reeglis kuuluvad aga liitsõnad erandite alla ning iga täht säilib oma õigel kujul (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

keski [3902 – 417 – 12]

Rõhuliitega asesõnas „keski“ oli peamine veatüüp liidepartikli *-ki* kirjutamine *-gi*-na ning seda just õpilaste seas: *kesgi* (õp18, õp18, õp20, õp18, õp15, õp18, õp18, õp18, õp17). Kolmes etteütleses leidis mõlema tähe ühend: *keskgi* (õp16, tk23, tk24).

kirjutatud [3544 – 775 – 394]

Käändsõna partitiiv „kirjutatud“ esines kontekstist tulenevalt valesti verbina *kirjutatud* 393 etteütlestekstis. Täheortograafiaviga tekkis ka variandis *kirjutadud* (õp12).

krusse [4141 – 178 – 123]

Omasõna „krusse“ oli võõrapärane *grusse* 123 töös. Ilmselt arvati, et tegu on võõrsõnaga, millele on tunnuslik algustäht *g, b* või *d* (vt 1.2.2. Võõrsõnade ortograafia).

Lääne-India [3876 – 443 – 3]

Täpsustava täiendosa kohanimi „Lääne-India“ kirjutati valel kujul 443 korral. Täheortograafiavigadega olid üksnes vormid *lääneindija* (õp12), *läne India* (õp20) ning *lääne Indija* (õp12).

mõtisklevad [4209 – 110 – 14]

Verbi „mõtisklevad“ kirjutamisel tehti ortograafiavigu 14 tekstis: *mõdisklevad* (õp12, õp17, muu18) ja *mõttisklevad* (õp12, muu17, muu18, tk24, muu16, muu24, muu16, muu16). Oli ka üks tervet sõnakuju mõjutav veavorm: *mõtlikevad* (õp10, õp15, õp12).

niikuinii [3493 – 826 – 41]

Adverb „niikuinii“ oli õigesti 3493 tekstis. Vigu leidus peamiselt õpilaste töödes. Mitmel juhul oli *k*-täht asendatud *g*-tähega, varieerudes veel vormiliseltki: *niguinii* (x19), *niiguinii* (x13), *niigunii* (x6), *niiguni* (õp10, tk58). Üks õpilane oli adverbi taandanud internetikeelele omaselt sõnaosade esitähdedeni: *nkn* (õp15).

nuusata [4266 – 53 – 8]

Infinitiivses verbivormis „nuusata“ moodustati kolm veavarianti: *nuustata* (õp18, õp16, tk24, tk24, tk34, tk31), *nuustada* (tk28) ja *nuusada* (õp12).

ootuses [4170 – 149 – 2]

Nimisõna „ootuses“ oli täheortograafiaveaga kahes tekstis: *ooduses* (õp16, õp13).

pagi [2890 – 1429 – 1378]

Arvukalt tehti täheortograafiavigu võõrsõnas „pagi“. Õige vorm kirjutati 2890 tekstis, kuid 1128 osalejat tundis kuulmise järgi ära sõna *bagi*, mis aga oma sisu poolest etteütlusteksti konteksti ei sobinud. Ei sobinud ka variandid *paki* (x49), *tagi* (x25), *pakki* (x19), *paggy* (tk58, tk52, tk51, tk49, tk55); ja muu emakeelega inimese *paigi* (muu16).

Lausa 78 inimest esitas sõna *baggi*. Võib-olla assotsieerus kuuldu ingliskeelse *buggy*-ga. Nimetatud seost sõidukit tähistava terminiga võis selgemalt näha etteütlustekstides, kus kasutati kuju *buggy* (x22), *buggi* (x17), *baggy* (x15), *bugy* (x3), *bagy* (x1) või selle oletatavat eestikeelset mugandust *bugi* (x15).

tegijana [4248 – 71 – 23]

Sõnale „tegijana“ leidus korrektne vaste 4248 etteütlustekstis. Peamiselt tekitas raskusi tegijaliite *-ja* õigekiri. Kümnes tekstis esines vorm *tegejana* (muu20, muu16, muu0, muu18, muu17, muu15, muu18, muu16, muu15, muu16). Kahel juhul kirjutati *tegiena* (muu16, muu16). Kaheksal korral jäeti kirjutamata *j*-täht: *tegiانا*; ning kahel korral *i*-täht: *tegiانا* (õp12, õp15). Üks õpilane kirjutas *tekiana* (õp12).

toomashendrikilveslikult / toomas-hendrik-ilveslikult [2270 – 2049 – 225]

Presidendi nimetuletise „toomashendrikilveslikult“ ja paralleelvormi „toomas-hendrik-ilveslikult“ täheortograafiliselt õigesti kirjutante hulk oli 2270. Massiliselt jäeti presidendi teises eesnimes ära *d*-täht: *toomashenrikilveslikult* (x117), *toomas henrik ilveslikult* (x71), *toomas-hendrik-ilveslikult* (x24). Lisaks kohtas ühe *o*-ga varianti: *tomas hendrik ilveslikult* (x10); ja initsiaalide kasutust: *T.H. Ilveslikult* (x3).

tubli [4314 – 5 – 1]

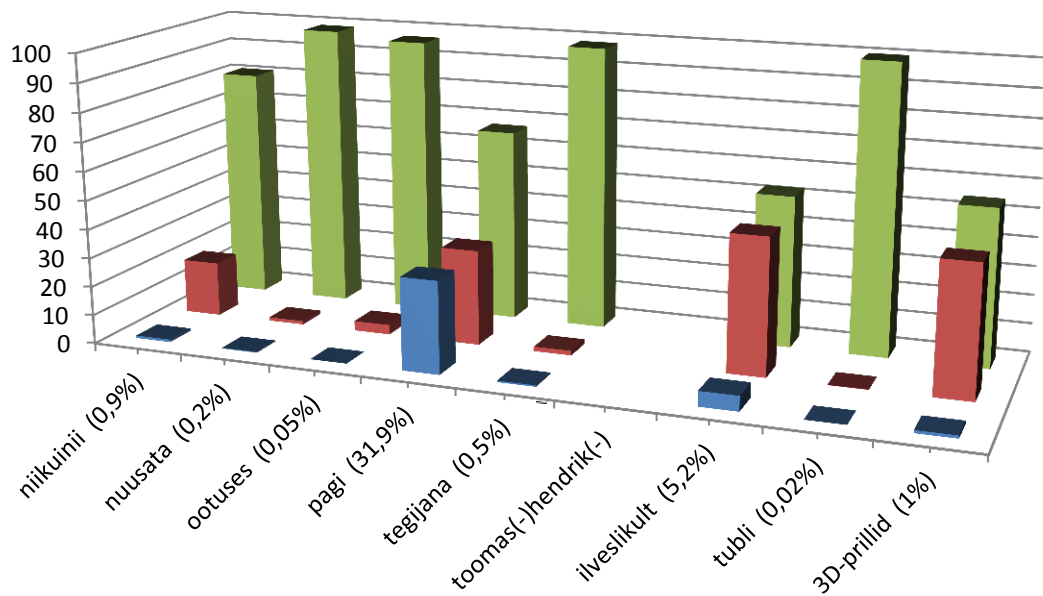
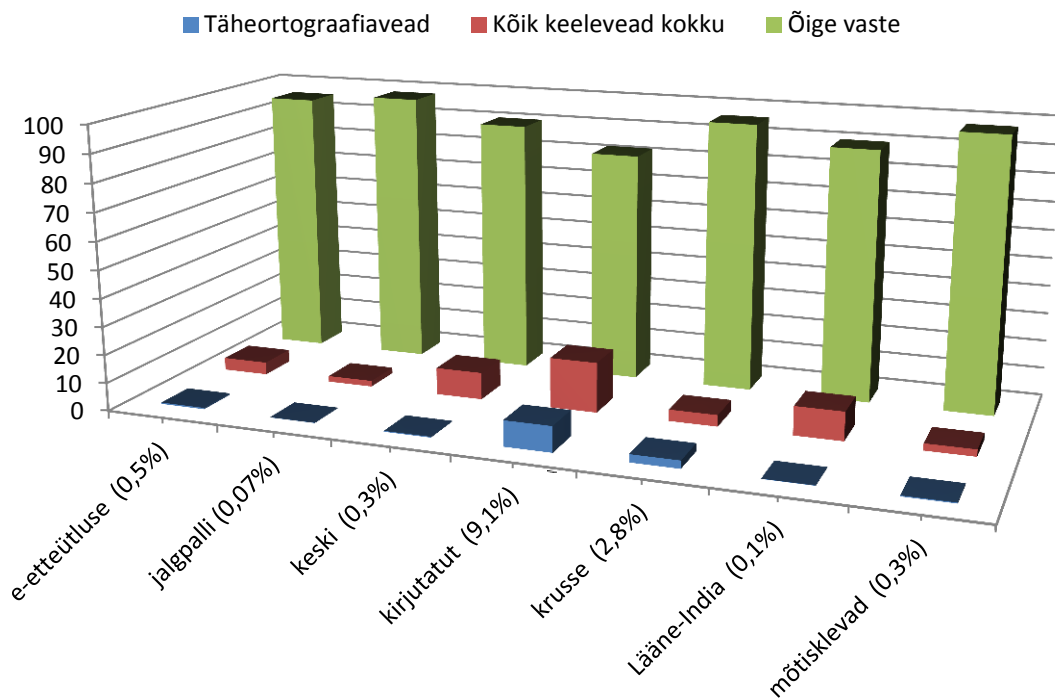
2014. aasta e-etteütluse esimeses sõnas „tubli“ tehti üksainus täheortograafiaviga sõnakujuga *tupli* (õp20). Eksiti helilise hääliku kõrval *b*, *d*, *g* kirjutamise reegli vastu.

3D-prillid [2358 – 1961 – 44]

Numbri-tähe-sõna ühendi „3D-prillid“ oskas õigesti kokku kirjutada 2358 e-etteütles osalenut. Vead tekkisid levinuimalt interpunktsiooni valdkonnas, mida aga selles uurimuses ei käsitleta. Sidekriipsu väära (mitte)kasutust kohtas järgmistes näidetes: *3D prillid* (x1262), *3-D prillid* (x503), *3 D prillid* (x16), *3-D-prillid* (x13).

Täheortograafia seisukohalt võis eksimusteks lugeda paljud juhud, kus otsustati ühendi numbriline ja/või üksiktäheline osa kirjutada sõnana välja: *kolm-D prillid* (x23), *kolm d prillid* (tk36, muu17, õp20, tk62), *kolmdee prillid* (muu23, tk64, tk27), *kolm-D-prillid* (tk46, tk30, tk30), *kolmD prillid* (tk60, tk0), *kolm de prillid* (muu22).

Esines muidki veavorme: *kolm tee prillid* (muu17, muu27, õp20), *kolm 3D-prillid* (tk29), *kolm prillid* (muu16), *kolm d'prillid* (tk43), *3-prillid* (tk29), *D3-prillid* (tk71). Humoorika variandi esitas muu emakeelega 18-aastane kirjutaja: *koolde prillid*.

Joonis 7. Täheortograafiavigade esinemisprotsent omasõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendi ja õigete vastete protsendiga (2014. aasta etteütlus)

4.1.4.2. Vead võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias

Täheortograafiavigu esines 11 võõrsõnas: *abituriendid*, *Aleksandri koogid* / *aleksandrikoogid*, *arhitektuuribürood*, *efektselt*, *konstateerin*, *noriga*, *papiljotte*, *potentsiaalsed*, *projitseeri*, *rio(-)de(-)janeirolased*, *suši/sushi*; ja ühes tsitaatsõnas: *furšettlaualt* / *fourchette-laualt*.

abituriendid [4121 – 198 – 143]

Nimisõna „abituriendid“ kirjutati õigesti 4121 etteütlustekstis. Ootuspäraseid keelevigu esines kujul *abiturendid* (x92) ja *abiturjendid* (x45). Leidus muidki veavorme: *abiturentid* (õp12, õp13, muu16), *abturendid* (õp15, tk38), *abiturjentid* (muu18).

Mõnes etteütlesuses oli antud veidraid vasteid: *apitud rendit* (õp12), *abitu agendid* (õp12), *amituarendid* (õp14, õp14), *amituirendid* (õp14, õp14), *obeturjendid* (muu16).

Aleksandri koogid / *aleksandrikoogid* [3920 – 399 – 98]

Sõnapaari „Aleksandri koogid“ ja paralleelvormi „aleksandrikoogid“ 3920 korrektse kirjutusviisi kõrval kohtas ka *aleksandrigoogid* (x28), *Aleksandri googid* (muu18, tk24, tk21, tk30, tk21), *aleksandrikookid* (muu53, tk43), *Aleksandri kookid* (õp12, muu15) ning võõrnimekujulisi *Alexandri koogid* (x39) ja *alexandrikoogid* (x22).

arhitektuuribürood [3483 – 836 – 308]

Liitsõnale „arhitektuuribürood“ kirjutati õige vaste 3483 etteütlustekstis. Vearohkeim sõnakuju oli *arhidektuuribürood* (x291). Täheortograafiliste keelevigadega olid ka inglispärane *arkitektuuribürood* (x9) ning üksikutes töödes leidunud *arhitektduuri pürood* (õp13), *arhi terktuuri pürood*. (õp9), *arhitekturi pürood* (õp13, õp13), *arhitektipürood* (õp13), *arhitektuuti pürood* (õp12, õp13), *arhitektüüribüruud* (õp12).

efektselt [3635 – 684 – 540]

Võõrmäärsõna „efektselt“ kirjutati õigesti 3635 etteütlustekstis. Sagedaim viga tehti kahe *f*-tähega: *effektselt* (x506), *effekselt* (x6) ja *effekset* (õp20). Nendes sõnakujudes näeb selget inglise keele mõju, eriti ilmnes see aga ühes töös: *effectselt* (õp17).

Esines veel teisigi vigaseid vorme: *efekset* (tk40, tk42, tk73), *efetselt* (tk31, tk42), *efekselt* (x16), *ehvekselt* (õp14), *ehvekselt* (tk30), *ehfektselt* (õp15), *effetsi* (õp16).

furšettlaualt / fourchette-laualt [2732 – 1587 – 942]

Nii võõr- kui tsitaatsõnana aktsepteeritud „furšettlaualt“ ja „fourchette-laualt“ (etteütles ei saanud tsitaatsõna eristamiseks kasutada kursiivkirja, seega on vastav eristus jäetud ära ka siin) korrektsed vormid esinesid 2732 osalenu töös. Sellest 39 korral eelistati tsitaatsõnalist kuju.

Kõige laialdasemalt asendati võõrtäht š eesti omatähtede ühendiga *sh*, mis 177 tekstis kirjutati kui *furshettlaualt* ning 20 tekstis *furshett-laualt*. 92 osalejat kasutas valet sibilanti: *furžettlaualt*. Ligikaudu pooleteistsajast etteütlestekstis leidsid veavormid *furšett-laualt* (x156) ning *fursettlaualt* (x153).

Kahe filoloogi/emakeeleõpetaja tekstis oli *furžett-laualt* (fil37) ja *furžett laualt* (fil42). Mõlema näite puhul tegi sama vea ka neli täiskasvanut.

On raske kindlaks teha, kas 117 inimese kirjutatud *fušettlaualt*, 100 inimese *furšett laualt*, 97 inimese *furšetlaualt* ja 18 inimese *furššettlaualt* olid tingitud trükiveast, kuid tulemused näitavad ka selliste vormide sagedast esinemist.

konstateerin [2613 – 1706 – 1551]

Tegusõna „konstateerin“ polnud probleemkohaks 2613 e-etteütlesest osavõtjale, kuid keeleinimestele üldtuntud vea – lisada sõna keskele *n*-täht – tegi 1524 kirjutajat. Ülejäänud eksimused jäid kümne piiresse: *konstakteerin* (x13), *konstaterin* (muu18, muu16, muu17, õp13, muu16, muu27), *konstandeerin* (tk28, tk36, tk24, tk28, õp12), *konstanteering* (tk35), *konstrukteerin* (õp13), *kanstateerin* (õp17).

noriga [3408 – 911 – 752]

Tähenduse poolest kuulub võõrsõnade alla paljudele eesti elanikele tundmatu „noriga“ (komitatiivis). Selle õigekirjutuses ei eksinud 3408 e-etteütlesu tegijat.

Enamjaolt varieerusid veakujud tähtede kahekordistamisega: *nooriga* (x275), *norriga* (x227); vähemal määral tähtede lisamisega: *noriega* (x58), *knorriga* (x39), *nurriga* (x20), *noiriga* (x12); või muutmisega: *nuriga* (x48), *norika* (x43), *noorika* (x23), *lorriga* (x2). Viies tekstis ühendati eelnev ja järgnev sõna sidekriipsuga kokku: *norika-sushi* (fil42, tk34, tk66, tk37, tk37).

papiljotte

[3373 – 946 – 389]

Üksjagu raskuseid valmistas võõrsõna „papiljotte“. 3373 osalejat kirjutas õige vaste, ent sellest erinevaid pakuti kokku 42. Populaarseim oli kuju *papilliotte*, mis esines täpselt 100 etteütlustöös. Palju kasutati – 66 tekstis – sõnakuju *papiliotte* ning 45 juhul peeti korrektseks *papiljote*. Veel näiteid levinuimatest vormidest: *pabiljotte* (x40), *pappiljotte* (x31), *papilotte* (x26), *bapiljotte* (x17), *babiljotte* (x10), *papil jotte* (x7).

Kahel korral eksisid ka filoloogid ja emakeeleõpetajad: *papillotte* (fil42) ja *papiillotte* (fil26). Sageasima veakuju *papilliotte* (x100) kahekordse *l*-tähe kasutamise taga võib näha tähekombinatsiooni *lj* palataliseeritud hääldust, mis kõlalt annabki sellise tulemuse, nagu leidus 100 tekstis. Samas eksiti *i* ja *j* kirjas märkimise reegli vastu. Selle kohaselt kirjutatakse silbi algul *j* ning silbi lõpus *i*. (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

potentsiaalsed

[3078 – 1241 – 1153]

Etteaimatavalt tekkis osalejate etteütlustekstides õigekirjaviga sõnas „potentsiaalsed“ teise *t*-tähe ärajätul. 3078 inimest seda viga ei teinud, ent 1109 kirjutajat küll. Tõenäoliselt unustati asjaolu, et adjektiiv *potentsiaalne* on derivatsioon substantiivist *potents* ning seetõttu tuleneb ka õigekiri lähtesõnast. Oli teisigi rohkem kui ühes tekstis esinenud hälbeid: *potsensiaalsed* (x17), *potsentsiaalsed* (x15).

Võrreldes teiste kategooriatega, esines üksikuid veavorme kõige rohkem muu emakeelega inimeste etteütlustöödes, nt *potensialsed* (muu17, muu17, muu22, muu16), *pontensialsed* (muu16, muu17, muu17, muu22), *potansealsed* (muu18), *potensiaalselt* (muu27), *potensliaalselt* (muu18), *potentsiaalid* (muu16), *potensjaalsed* (õp13).

proijtseeri

[2465 – 1854 – 1546]

Eksimiste hulgalt oli 2014. aastal teisel kohal võõrsõna „proijtseeri“, kus õige vaste kirjutas vaid 2465 osalejat. Kõige rohkem, 1015 etteütlustekstis, peeti korrektseks kirjutada sõna keskel ainult *i*-täht: *proitseeri*, aga mõnes, vastupidi, ainult *j*-täht: *projitseeri* (x40). Palju leidus ka *ji*-järjestusega variante: *proijtseeri* (x198); ning tähtede muutmist: *provitseeri* (x160), *proetseeri* (x39), *provotseeri* (x24), *broitseeri* (x8).

Enim vigu tehti täiskasvanute kategoorias. Teadmatusest tingitud ortograafiavead tundusid olevat järgmised vormid: *proijtseeri* (tk35, tk50, tk27, tk29, tk63, tk49, tk68,

tk66, tk52), *proiitseeri* (tk50, tk34, tk34), *projiteseeri* (tk26, tk26), *proitzeeri* (tk26), *broitsseeri* (tk25). Lisaks üheksale inimesele täiskasvanute seast esines viimane sõnakuju ka ühe õpilase (õp17) ja ühe filoloogi/emakeeleõpetaja (fil38) töös. Muu emakeelega inimeste tekstides leidis kolm üksikkasutatud veavormi: *proetseri* (muu16, muu17, muu19, muu17, muu16), *provitseli* (muu17, muu17) ja *bronitseeri* (muu25).

Eriskummalistena paistsid silma *pruitseeri* (x16), *troitseeri* (x10), *prohitseeri* (x10) ja *prodigy* (tk25).

riodejaneirolased / rio-de-janeirolased [1496 – 2817 – 1525]

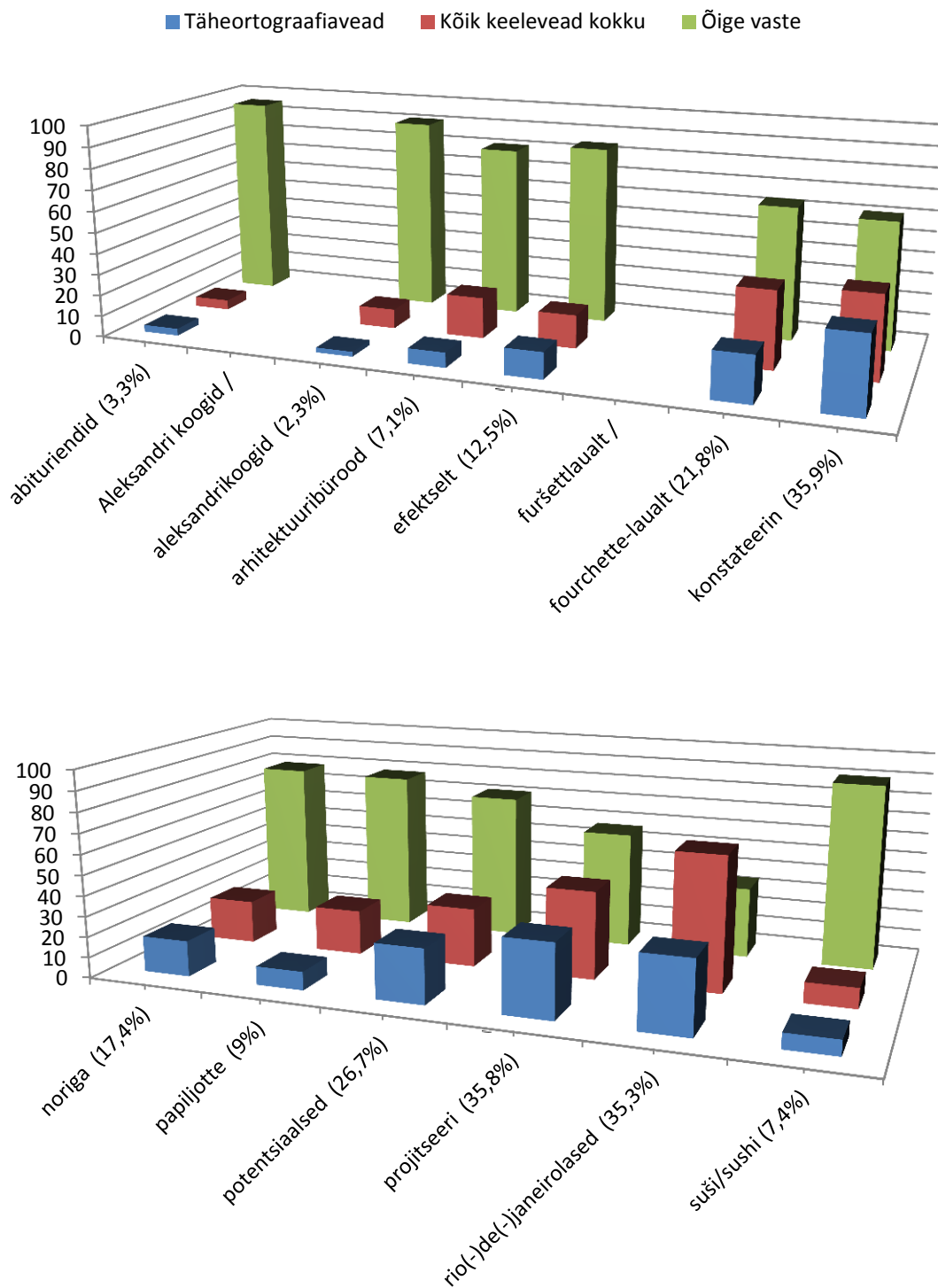
2014. aasta e-etteütluse vearohkeimaks keelendiks kujunes mitmesõnaline võõrnime-tuletis „riodejaneirolased“, lubatud paralleelvormiga „rio-de-janeirolased“. Autor leidis osalejate etteütlustekstidest kokku 128 erinevat kuju, mis sõnale vasteks pakuti.

Nimetuletis „riodejaneirolased“ või „rio-de-janeirolased“ kirjutati emmas-kummas vormis õigesti 1496 etteütlustekstis, seega eksiti 2817 korral. Selle õigekirjutus valmistas enim raskuseid täiskasvanute kategoorias, misjärel õpilaste omas. Populaarseimad vormid olid *riodejanerolased* (x633), *rio de janerolased* (x137), *Rio de Janerolased* (x110), *riodežanerolased* (x66), *riodežaneerolased* (x64), *Rio De Janerolased* (x30), *riodejaneerolased* (x26), *rio-de-janerolased* (x18), *riodežoneerolased* (x14), *riodežonerolased* (x9), *riodesaneerolased* (x7), *riodesanerolased* (x7), *riodezonerolased* (x6), *riidežaneerolased* (x4), *riodešaneerolased* (x4), *riodešanerolased* (x3), *rio dežonerolased* (x3).

Sibilantidega vormide taga võib näha ekslikku seost kirjapildilt mугanenud võõrnimedega, mille häälduspärastatud kohandus kehtib aga üksnes kõige üldtarvitavamate võõrnimede puhul (vt 1.2.2. Võõrsõnade ortograafia).

suši/sushi [3888 – 431 – 320]

Võõrsõnale „suši“, paralleelvormiga „sushi“, kirjutati korrektne vaste 3888 tekstis. Õiged vormid ühendas valeks sõnaks *suši* 112 inimest ning *šushi*-ks 61 osalejat. Esinemissageduselt olid järgmised sõnakujud *šusi* (x51) ja *shushi* (x50), misjärel vähemaarvuliselt *shusi* (x15), *susi* (x14) *šusi* (x10), *suhsi* (x6).

Joonis 8. Täheortograafiavigade esinemisprotsent võõrsõnades – kõrvutus kõikide vigade absoluutprotsendiga ja õigete vastete protsendiga (2014. aasta etteütlus)

4.2. Praktilise osa kokkuvõte

Nelja aasta etteütlustekstide analüüsitulemused näitasid, et vähemalt täheortograafia seisukohalt on osalenutel üsna hea õigekeeleoskus. Sõnad, milles täheortograafiavigu tehti, moodustasid kogu etteütlustekstist 20–35% ning üksnes 2014. aastal küündis see protsent pea pooleni. Täpsed andmed on esitatud alljärgnevas tabelis (tabel 1), kus arvutused põhinevad ainult nendel alussõnadel, milles leidis täheortograafiavigu.

Tabel 1. Täheortograafiavigadega sõnade esinemus kogu tekstis

Aasta	Sõnade arv etteütlustekstis	Täheortograafiavigadega sõnad*	Vigaste sõnade protsent**
2011	77	19	24,7%
2012	84	29	34,5%
2013	60	12	20%
2014	60	27	45%

* Vigaselt kirjutatud oma-, võõr- ja tsitaatsõnade summa

** Täheortograafiavigadega sõnade protsent etteütlusteksti kõikidest sõnadest

2011. aastal olid e-etteütluse vearohkeimad omasõnad *hoopistükkis*, *ajalikkust* ja *luulelikus* (joonis 1). Rohkem kui $\frac{3}{4}$ osalenutest kirjutas valesti tsitaatsõna *buffet's* (etteütluses ei saanud kasutada kursiivkirja, mistõttu ei ole tsitaatsõna kirjapildi poolest eristatud ka siin). Palju eksiti võõrsõnade *fantasmagoorias*, *rokipeer* ja *programmeerija* täheortograafias (joonis 2).

2012. aastal ei valmistanud omasõnade õigekiri kuigi suuri raskuseid. Levinuimalt esines täheortograafiavigu vaid sõnas *murelikkust* (joonis 3). Kuivõrd selle aasta tekstis oli võõrsõnu kasutatud võrdlemisi vähe, põhjustas arvukaid veavariante ainult üks võõrsõna, milleks oli adjektiiv *prestiižsed* (joonis 4).

2013. aasta tekst oli peamiselt omasõnakeskne. Kõikidest omasõnadest oluliselt suurema eksimisprotsendiga oli adjektiiv *rehepapliku* (joonis 5). Ka võõrsõnades tehti sagedaimalt vigu just *lik*-liitelistes adjektiivides: *baptistlikule*, *dekadentlikku* (joonis 6).

2014. aasta oli, vastupidi eelnevale etteütluse aastale, tugeva rõhuga võõrsõnade ortograafial. Omasõnadest põhjustasid peamiselt segadusi substantiivid *pagi*, *kirjutatud* ja nimisõnatuletis *toomashendrikilveslikult*, paralleelvormiga *toomas-hendrik-ilveslikult* (joonis 7). Problemaatilisi võõr- ja tsitaatsõnu, milles massiliselt vigaseid vorme leidis, oli kokku lausa 11. Ligikaudu kolmandik etteütluses osalenutest kirjutas ebakorrektse vaste sõnadele *konstateerin*, *projitseeri*, *rio(-)de(-)janeirolased* ja *potentsiaalsed*. Eksimisprotsendilt (10–20%) järgnesid *furšettlaualt* / *fourchette-laualt*, *noriga*, *efektselt*. Alla kümne protsendi esines täheortograafiavigu sõnades *papiljotte*, *suši/sushi*, *arhitektuuribürood* ja *abituriendid*. (Joonis 8)

Kuivõrd aasta-aastalt on osalejate arv kasvanud, on ka loomulik erinevate keelevigade hulga suurenemine. Kõige rohkem eksisid täiskasvanud, kes tegid vigu peaaegu iga sõna õigekirjas. Õpilaste ja muu emakeelega inimeste kirjutatud etteütlustekstid tõid välja enam-vähem sarnased puudused ortograafiateadmistes. Ootuspäraselt tunti õigekirjareegleid kõige paremini filoloogide ja emakeeleõpetajate ühiskategoorias. Etteütlustekstide põhjal esitatud hea keeleoskuse väidet toetavad siiski kolm asjaolu:

- 1) e-etteütlus on üle-eestiline, seega saavad kaasa lüüa kõik inimesed, olenemata vanusest, keelelisest (haridus)tasemest/taustast ja kokkupuutest lingvistikaga;
- 2) Vikerraadios dikteeritud teksti koostavad keeleekspertid ning just veaohtrikke ortograafiavaldkondi silmas pidades;
- 3) uurimisalustele sõnadele täheortograafiliselt korrektse vaste kirjutajate osakaal oli valdavalt $\frac{3}{4}$ ning keerulisima tekstiga aastal (2014) pisut rohkem kui $\frac{1}{2}$.

Enamjaolt moodustas täheortograafiaga seotud õigekirjavaldkond kõikide vigade koguhulgast vähem kui poole (joonised 1–8), seega on etteütluses osalenud inimeste tekstides veel arvukalt muid keelevigu, mida selles uurimuses ei käsitletud. Täheortograafiaga seotud tulemuste järelused on aga esitatud järgnevas peatükis.

4.2.1. Järeldused tulemustest

Seotud ja mõtestatud etteütlusteksti ei saa koostada selliselt, et eranditult iga sõna oleks veaohtriku kirjapildiga. Enamjaolt ei tahetagi kõikide sõnade õigekirja kontrollida ning moodustatakse laused, milles sisalduvad vaid üksikud kriitilised ortogrammid, teisisõnu tegelikult kontrollitavad keelendid. Ülejäänud sõnad on ballastiks ehk lause mõttekuselt olulised (ja tihti igapäevased) sõnad, mille ortograafiat pole tegelikult kavas kontrollida.

Kõikide aastate etteütlustekstides esines vigu peaaegu iga sõnas. Arvestades eelpool seletatud kriitiliste ortogrammide ja ballastsõnade olemust, on selge, et tulemuste analüüsil on ballastsõnades tehtud vead vähesel tähtsusega ning sageli juhuslikku laadi. Joonistelt 1, 3, 5 ja 7 on näha, et lihtsamates eesti omasõnades (nt *tubli*, *sootuks*, *vaadata*, *pilti*, *ootuses*, *viluses*, *märkis*) eksinud inimeste hulk jäi vahemikku 0,01–5%. Nii väikesed protsendid ei näita levinud veavorme, vaid lihtsalt üksikutel osalejatel tekkinud täheortograafilisi eksimusi, mille tekkepõhjused on pigem erandliku loomuga.

Aastate 2011–2014 e-etteütlustekstide analüüsist selgus, millised sõnad valmistasid enim raskuseid suurele hulgale kirjutajatest (väikseim hulk 40 inimest, suurim hulk 1551 inimest). Tõenäoliselt kuulusidki need raskust valmistanud keelendid just kriitiliste ortogrammide alla, milles tekkivad vigu oskasid teksti koostajad ette aimata. Samas tuli joonistelt 1–8 välja, et ühes sõnas võis esineda väga suurel hulgal valesid vastevariante, kuid täheortograafiavaldkonda kuulus neist vaid väike osa. Seetõttu on jooniste punased tulbad, mis väljendavad kõikvõimalike keelevigade absoluutarvu, üldjuhul silmanähtavalt suuremad kui täheortograafiavigu tähistavad sinised tulbad.

Tulemused näitasid, et õigekirja mõjutavad olulisel määral assotsiatsioonid teiste keeltega. See ei olnud üllatav, küll aga ilmnes sealjuures huvitav asjaolu, et kui etteütles oli inimestele tähenduse poolest tundmatu sõna, liigitati see paljudel juhtudel võõrsõnaks (n-õ igaks juhaks) ning kirjutati tavaline omasõna täiesti võõrapärasel kujul. Teisalt tulid võõrkeeltega seotud teadmised kasuks, kui tegu oligi laensõnaga, millele võis anda nii mugandatud kui ka tsitaatsõnalise, lähtekeelele omase vaste.

Tundmatute sõnade puhul ei ole kirjutajal muud teha, kui loota heale õnnele. Leidus hulgaliselt keelendeid, milles tundus, et kirjutaja oligi katsetanud, kas kuuldu kirjapilt läheb täppi või mitte. Isegi kui häälikuline koosseis oli dikteerija lugemisel kergesti

arusaadav, tekitab tundmatu sisu kahtlusi, kas ikka pole tegemist võõr- või tsitaatsõnaga. Juhuslik eelis oli muidugi neil, kel harva kasutatava keelendiga varasem kokkupuude oli ning kes üksnes seetõttu sõna ortograafiat teadsid. Kitsa valdkonna sõnu ei tea alati ka haritud ja keeleliselt pädevad inimesed ning seetõttu ei pruugi eksimused harva kasutatavates sõnades näidata inimese tegelikku õigekeeleoskust.

Kindlasti avaldas õigekirjutajale mõju etteütluusega kaasnev keskmisest suurem pingeseisund. Nii mõnelgi osalejal võis esineda teatav psühholoogiline probleem, mille tõttu tekkis ka tavalisima sõna juures kahtlus, kas seda ikka nii lihtsalt kirjutatakse – sest on ju tegu keeleekspertide kavalalt koostatud tekstiga. Hüperkorrektsus ajendab otsima „konkse“ seal, kus neid üldse olla ei pruugi. Paljudel inimestel kaasnevadki peamised keelevead just nn ülemõtlemisega.

Uuritud e-etteütluustekstide põhjal on Eesti inimestele vaieldamatult keerulisimaks täheortograafiavaldkonnaks võõrsõnade, sealhulgas tsitaatsõnade, õigekiri. Protsentuaalselt järgmisena tehakse palju vigu *lik-* ja *likkus-*liite eristamisel, seejärel nimetuletistes, vähetuntud sõnade ning kontekstist tulenevate klusiilide ortograafias. Nende valdkondade vigaste sõnade arvust (2011–2014 kokku) annab ülevaate tabel 2.

Tabel 2. Vearohkeimate täheortograafiavaldkondade koondtabel

Täheortograafiavaldkond	Vigaste sõnade arv kokku (2011–2014)	Eksinute arv kokku (2011–2014)
võõr- ja tsitaatsõnad	14	9463
<i>lik-</i> ja <i>likkus-</i> liide	6	2319
vähetuntud sõnad	2	2130
nimetuletised	2	1750
klusiilid vastavalt kontekstile	2	1661

4.2.2. Vearohkeimad ortograafiavaldkonnad

4.2.2.1. Võõr- ja tsitaatsõnad

konstateerin (x1551), potentsiaalsed (x1153)

Mõlema võõrsõna puhul on võimalik tajuda substantiivset tüve, millest need keelendid võiksid pärineda. Ometi aga on algvormini ehk tuletusaluseks taandamine korrektne vaid adjektiivivi *potentsiaalsed* puhul. See tuleneb tõesti substantiivist *potents*, mistõttu peab ka omadussõnas *n*-i ja *s*-i vaheline *t*-täht alles jääma. Miskipärast on paljudele keelepärasemaks jäänud *t*-tähe ta vorm, millest on ka tingitud selle sõna põhiline täheortograafiaviga. Tegusõna *konstateerin* arvatakse tulenevat nimisõnast *konstant* ning üleliigne *n*-täht verbivormis on samuti peamine veakoht.

Sõnas *potentsiaalsed* eksitakse ka *i*-tähe asemel *j*-i kirjutamisega. Unustatakse, et eesti keeles paikneb *i* silbi lõpus ning *j* silbi alguses. Vähemal määral võib raskusi valmistada *p* asemel nõrga klusiili tajumine algustähena – seda eriti olukorras, kus on tekkinud hüperkorrektsus, mistõttu on õigekeeleteadmised häirunud.

projitseeri (x1546), papiljotte (x389), abituriendid (x143)

Võõrsõnades *projitseeri*, *papiljotte* ning *abituriendid* on tavapäratuid tähekooslusi, mis isegi laenatud ja mugandatud sõnades väga harva esinevad.

Sõnas *projitseeri* tehtud arvukaid keelevigu põhjustab kindlasti asjaolu, et eesti keeles leidub vaid üksikuid sõnu, milles esineb tähe kombinatsioon *ji*. Lisaks on tegemist võõrsõnaga, millega paljud inimesed igapäevaelus üldse kokku ei puutu ning kuulumise järgi on selle õigekirja üsna keeruline tabada. Üldiselt jäetakse kumbki täht – peamiselt *j* – kirjutamata.

Papiljotte võib nooremale generatsioonile olla täitsa tundmatu sisuga sõna. Tähendust teadmata on aga väga raske kõik tähed korrektselt kirja saada. Näiteks tundub häälduslikult selle sõna keskel justkui kaks *p*-d olevat ning *l*-häälik kõlab paljudele hoopis *n*-ina. Probleemseks võivad osutuda ka *j*-i ja kahe *t*-tähe tajumine.

Võõrnimisõnal *abituriendid* on kaks levinumat veakuju: *abiturendid* ja *abiturjendid*. Teise *i*-tähe ärajätt või asendamine *j*-ga on paljuski just hääldusest tulenev ning *ie*-kombinatsioon tundub eesti keeles võõras. Selle sõna puhul on õigekirja oluliseks mõjuteguriks viis, kuidas inimene sõna silbitab: kas *a-bi-tu-rien-did* või *a-bi-tur-jen-did* või üldse *a-bi-tu-ri-en-did*. Nagu eespool öeldud, on eesti keeles silbi lõpus *i* ja algul *j*.

prestiižsed (x1449), **suši/sushi** (x320)

Võõrsõnade puhul on sageli häälduse järgi keeruline aru saada, millise sibilandiga (*s*, *š*, *z*, *ž*) on tegemist. Adjektiiv *prestiižsed* ja substantiiv *suši/sushi* on just sellised sõnad, mille kirjepilti peab lihtsalt teadma. Kui selge häälduse korral on *suši* keskmine *š*-täht rohkem tajutav ning seda saab asendada ka eestipärase tähekooslusega *sh*, siis *prestiižsed* jätab kirjutaja hääldusliku poole pealt segadusse.

Omadussõna *prestiižsed* sibilantide kõla justkui seguneks – pole päris täpselt aru saada, millise koha peal on *s*, millise koha peal nn katusega täht ning kui palju neid järjest on. Keerulisust lisab omadussõnatuletise *-ne* mitmuslik vorm, kus liide *-ne* muutub *se*-ks. Õigekirjutus on lihtsam, kui mõeldakse nimisõnalisele lähtevormile *prestiiž*. Sellest aga pole suuremat kasu, kui algustähte *p* kuulatakse *b*-na.

Samuti ei pruugi tänapäeval laialdaselt tuntud *suši*, paralleelvormiga *sushi*, nii ilmselge kirjepildiga võõrsõna olla. Näiteks ei pea eakas inimene sugugi teadma, et selline jaapanipärane suupiste üldse olemas on. Esmakordsel kuulmisel võib tekkida assotsiatsioone hoopis muude sõnadega, mida e-etteütluks arvestatakse kindla veana.

fourchette-laualt / **furšettlaualt** (x942), **buffet's** (x809)

Palju segadusi tekkis ainuüksi sellest, kui ei saadud aru, kas oodatakse tsitaatsõnalist või eesti keelde mugandatud vastet. Sealjuures oli tsitaatsõnaline variant lubatud ja korrektne vaid võõrliitsõna *furšettlaualt* puhul. Uurimistulemused kinnitasid, et kuulmise järgi on nende sõnade häälikulist koosseisu raske tabada.

Lisaks kasutatakse sõnu *buffet* ja *furšettlaud* / *fourchette-laud* üsna spetsiifilises valdkonnas, mistõttu ei pruugi paljud etteütluks osalejatest nende tähendust teadagi.

Eriti võõrana võivad need kõlada just eakamatele inimestele, sest tegemist on pigem nn uue aja laenudega. Tekib eelpool kirjeldatud olukord, kus tundmatu sõna õigekirjas loodetakse heale juhusele ja täpsele kõrvakuulmisele.

Võõrliitsõna *furšettlaualt* tsitaatsõnaline paralleelvorm *fourchette-laualt* on veahtlik esmalt *ch*-ühendi tõttu, mis kõlab üksiku võõrsibilandina. Mugandatud variant ajendab aga kõla poolest kasutama *š* asemel teisi sibilante (*s-i*, *z-d* või *ž-d*). Sealjuures kiputakse hääldusliku kõla tõttu alles jätma *h*-tähte. Ka sellised võõrapärasused nagu *ou* ja *ette*-lõpp on kirja pildis teisenenud. Õigele, lühenenud vormile oskavad mõelda üksnes need, kes on kursis prantsuse keelega. Mõnel juhul ei tajuta võõrsõna *f*-tähest algust.

Seda, et tsitaatsõna ühendatakse eesti omasõnaga *laualt* sidekriipsu abil, peab teadma ortograafiareeglitest. Reeglipärased on veel näiteks häälikuühendite ning liitsõnade õigekiri ja (võõr)sõna rõhuasetus. Kahe *r*- või *š*-tähe (viimase asemel veel *s*, *ž* ja *ž*) kirjutamine ning liitsõnapiiril ühe *t* ärajätt on eksimused nende reeglite vastu. Erinevaid nüansse on keeruline meelde jätta, kuivõrd reeglid põhinevad kokkulepetel ja tavadel.

Sõnas *buffet's* hääldub täht *b* sõna algul tugevana, mis on kohe esimene veahtlik koht. Hääldamisel ei selgu ka lõpuosas oleva *t*-tähe olemasolu ega *f*-i pikkus, mida võib kergesti seostada hoopis *hv*-kombinatsiooniga. Samuti on probleemne ülakoma abil liidetav käändelõpp. Seni pole kursiivkirja e-etteütlusel kasutada saanud, ent kui tulevastel aastatel tuleb ka sellise eristamise kohustus, põhjustab tsitaatsõna kaldkirjas ning eesti keele käändelõpu tavakirjas märkimine veel omakorda lisavigu.

efektselt (x540), **arhitektuuribürood** (x308), **fantasmagoorias** (x135), **rokipeer** (x98)
programmeerija (x80)

Nendes võõrsõnades on levinud erinevad vead. Määrsõna *efektselt* kirjutatakse tihti inglispäraselt kahe *f*-tähega. Liitsõnas *arhitektuuribürood* on peamised eksimused seotud klusiilide vale kasutamisega: *t* asemel *d* ning *b* asemel *p*. Tõenäoliselt on sõna *fantasmagoorias* paljudele tundmatu, mistõttu kirjutatakse liitsõna teine osa vastavalt kuuldule. *Rokipeer* seostub tsitaatsõnalise kujuga *rock*, milles seisnebki selle sõna peamine keerukus. Deverbaalis *programmeerija* on eksimiskohti mitu: *g*-tähe asemel *k* ja kahe *m*-i asemel ühe kirjutamine ning sõna tüve ja tegijaliite piiril *i* või *j*-i ärajätt.

4.2.2.2. *Lik-* ja *likkus*-liide

baptistlikule (x856), *dekadentlikku* (x829), *murelikkust* (x289), *rehepapliku* (x257), *luulelikus* (x45), *ajalikkust* (x43)

Nende *lik-* ja *likkus*-liiteliste sõnade seas on nii võõr- kui omasõnu ning nii omadus- kui nimisõnu. Ühine veaohklik aspekt on neis *k*-tähe ortograafia. Peamine reegel on, et liitliide *-likkus* (*-lik* + *-us*) tuletab nimisõnu ja kirjutatakse alati kahe *k*-ga, olenemata käändest. Astmevahelduslike *lik*-tuletiste kirjutamine on raskem ning õigekirja üle otsustamisel on kasulik võrrelda opositsioonipaare (vt 1.2.1. Omasõnade ortograafia).

Omasõnad *murelikkust* ja *ajalikkust* on just need substantiivid, millest on eraldatav tuletusliide *-likkus*: *mure-likkus*, *aja-likkus*. Peamised veavormid seisnesidki ühe *k*-tähe ärajätul. Isegi kui nende sõnade puhule poleks tegemist tugevaastmelise osastavaga, peab kaks *k*-tähte igas käändes säilima.

Võõrsõnade *baptistlikule* ja *dekadentlikku* ning omasõnade *rehepapliku* ja *luulelikus* ühine nimetaja on omadussõnad. Omadussõnadele tunnuslikus *lik*-liites, mis allub astmevaheldusele, võib vastavalt käändele *k*-tähe pikkus kirja pildis muutuda. Sõnades *baptistlikule*, *rehepapliku* ja *luulelikus* on õige ainult üks *k*, sest ainsuse käänded alates inessiivist (ja ka mitmuse nominatiiv) moodustatakse genitiivi *liku*-lõpust. *Dekadentlikku*-sõnas on kaks *k*-d, kuivõrd osastav kääne on sarnaselt selle sõna nominatiiviga tugevas astmes – avaldub astmevaheldus.

Lisaks *lik-* ja *likkus*-liitele võib neis sõnades esineda muidki vigu. Iseäranis veaohklikud on võõrsõnade *baptistlikule* ja *dekadentlikku* klusiilide ortograafia. Nõrgad algustähed *b* ja *d* kõlavad häälduslikult tugevatena, mistõttu eksitakse nendes sageli. *Baptistlikule* kirja pildis on veaohklik *b – p* vastandus ning *dekadentlikku*-sõnas *d – t*.

Omasõnadeski esineb teisi probleemkohti peale *lik-* ja *likkus*-liite. Raskused on siiski seotud sellesama liitega, sest sõnade *rehepapliku* ja *luulelikus* liitepiiril mõjutab häälduslik rõhuasetus (*rehepapliku*, *luulelikus*) kirjutama topelkaashäälikut. Esimese sõna puhul aga ei lõpe tuumsõna sama tähega, millega liide algab, ning seega kehtib konsonantühendi põhireegel. Teise puhul lõpeb sõna täishäälikuga ja lisatähte ei kaasne.

4.2.2.3. Vähetuntud sõnad

pagi (x1378), *noriga* (x752)

Omasõna *pagi* ja võõrsõna *noriga* on kirjutusviisi poolest üsna sarnased, sest mõlemad on kahesilbilises algvormis CVCV-järjestusega (konsonant-vokaal-konsonant-vokaal) ning nendes ei ole otseseid võõrsõnadele tunnuslikke jooni. Suurim sarnasus nimetatud sõnade vahel on aga asjaolu, et eesti inimeste seas on need vähetuntud.

Nori – e-etteütles kaasaütlevas käändes *noriga* – liigitub võõrsõnade alla, sest on (Jaapanist) laenatud sõna ja valdavale osale eestlastest täiesti tundmatu sisuga. *Noriga* ahvatleb oma võõra kõla poolest looma seoseid mingisuguse kohanimega. Selle sõna veaohklikkus seisneb just liigeses lihtsuses, mis kirjutajat kõhkleva paneb.

Seevastu *pagi*, mis kuulub omasõnade hulka, tundub pärinevat võõrkeelest. Tegemist on väga harva kasutatava sõnaga ning massiliste veakujude taga on kindlasti selle väga harv kasutus eesti keeles. Esmakordsel kokkupuutel võib keelendi kirjepilti kergesti seostada näiteks sarnaste ingliskeelsete sõnadega.

4.2.2.4. Nimetuletised

rio(-)de(-)janeirolosed (x1525), *toomas(-)hendrik(-)ilveslikult* (x225)

Põhjuseid, miks mitmesõnaliste nimetuletise õigekiri võib probleemseks osutada, peaks otsima puudulikest teadmistest vastavas ortograafiavaldkonnas, aga ka võõrusest isikuning (maailma) kohanimede suhtes. Sellest johtuvalt on nime õige kuulmine ja korrektse kirjepildi esitamine etteütlesolukorras raskendatud.

Uurimismaterjalis leidis võõrnimetuletisele *rio(-)de(-)janeirolosed* 128 erinevat vastevarianti – mõnd nimekuju pidasid korrektseks sajad inimesed, mõnd kasutasid vaid üksikud osalejad. Täheortograafia seisukohalt oli üldlevinud viga *janeirolosed*-osas *i*-tähe ärajätmine, mille asemel pikendati hoopis *e*-d. Teisalt jäeti arvukalt kirjutamata ka *e*-täht. Kui samas keelendis muid täheortograafiavigu ei tehtud, võib eeldada, et nimetatud vead olid tingitud kuulmisest või muust väiksema tähtsusega apsakast.

*Rio(-)de(-)janeiro*lased kirjutamisel on eksitav mõelda eesti keeles häälduspärastatud nimetuletistele. Transkriptsiooni- ja transliteratsioonitähedikke kasutatakse vaid kõige üldlevinumate sõnade puhul, kuid kohanimed nende alla enamjaolt ei kuulu. Seetõttu on väär ka *rio*-osas *i*-tähe topeltkirjutus.

Üldiselt pole eestipärastest isikunimedest koosneva nimetuletise õigekiri keeruline – vähemalt mitte täheortograafia seisukohalt. Kuivõrd suure-väikese algustähe ja sidekriipsude kasutamine ei kuulunud uurimuses käsitletavate teemade alla, oli ainus sagedaselt esinenud veakoht presidendi keskmises nimes *d*-tähe ärajätt. Ortograafiliselt ei ole see küll otseselt vea alla kuuluv eksimus, kuivõrd isikunimedes võib kasutada peaaegu igasuguseid tähekombinatsioone ning inimeste täpse nimekujuga ei olegi vajalik kursis olla.

4.2.2.5. Klusiilid vastavalt kontekstile

kirjutatut (x394), **hoopistükkis** (x283)

Omasõnades eksitakse peamiselt just klusiilide õigekirjas ning vastvaid eksimusi tehti ka sõna *kirjutatut* ja adverbi *hoopistükkis* puhul.

Noomeni *kirjutatu* osastav kääne on *kirjutatut*. Viga tekib, kui jäetakse kontekst arvestamata ning eeldatakse, et tegemist on tegusõna *tud*-partitsiibiga ehk sõnaga *kirjutatud*. Üldises plaanis on mõlemad vormid ortograafiliselt õiged, kuid etteütluse tekstis oodati just käändsõnalist kuju, deverbaali.

Põhjus, miks adverbi *hoopistükkis* kirjaõige kirjutamisega palju eksitakse, on kindlasti selles, et sõna *tükk* reegliäärane inessiivivorm on nõrgaastmeline (*tükis*). Automaatselt tundub adverbiski üks *k* olevat, kuid tegelikult on sõna normitud hoopis läänemurdelise tugevaastmelise inessiivi põhised. Kirjutajal ei pruugi see asjaolu teada/meeles olla.

Tabelis 3 on esitatud aastate 2011–2014 etteütlustekstide kõige veaohlikumate sõnade koondkokkuvõte. Keelendite järjestus põhineb inimeste arvul (tabelis „Eksinute arv“), kes vastava sõna täheortograafias vigu tegid. Miinimumhulk, et vigasel kujul esinenud sõna analüüsis arvestusväärseks pidada, oli 40 inimest.

Tabel 3. Vearohkeimate sõnade järjestus

Sõna täpsustus	Sõna	Eksinute arv	Eksinute protsent*	Aasta
võõrsõna	konstateerin	1551	35,9%	2014
võõrsõna	projitseeri	1546	35,8%	2014
võõrnimetuletis	rio(-)de(-)janeirolased	1525	35,3%	2014
võõradjektiiv	prestiižsed	1449	39,5%	2012
võõradjektiiv	potentsiaalsed	1153	26,7%	2014
omasõna	pagi	1378	31,9%	2014
tsitaat- /võõrsõna	fourchette-laualt / furšettlaualt	942	21,8%	2014
võõradjektiiv	baptistlikule	856	29,4%	2013
võõradjektiiv	dekadentlikku	829	28,5	2013
võõrsõna	buffet's	809	75,6%	2011
võõrsõna	noriga	752	17,4%	2014
võõradjektiiv	efektselt	540	12,5%	2014
omasõna	kirjutatut	394	9,1%	2014
võõrsõna	papiljotte	389	9%	2014
võõrsõna	suši/sushi	320	7,4%	2014

võõrsõna	arhitektuuribürood	308	7,1%	2014
omasõna	murelikkust	289	7,9%	2012
adverb	hoopistükkis	283	26,4%	2011
adjektiiv	rehepapliku	257	8,8%	2013
nimetuletis	toomas(-)hendrik(-) ilveslikult	225	5,2%	2014
võõrsõna	abituriendid	143	3,3%	2014
võõrsõna	fantasmagoorias	135	12,6%	2011
võõrsõna	rokipeer	98	9,2%	2011
võõrsõna	programmeerija	80	7,5%	2011
adjektiiv	luulelikus	45	4,2%	2011
omasõna	ajalikkust	43	4%	2011

* Eksinute protsent vastava aasta osalejate hulga arvestuses

4.2.3. Autori ettepanekud

Olles etteütlustekstide kõik keelendid ükshaaval läbi uurinud ja osalejate töodes leidunud erinevad sõnakujud välja kirjutanud, tekkis autoril mitmeid arvamismõtteid ja ettepanekuid. Järgnevalt on esitatud kriitika, mis loodetavasti on konstruktiivne, pakkudes ehk järgmiste aastate e-etteütlustekstide koostamisel suunavat abi.

Esmajärjekorras tasub välja tuua aspekti, et vähemalt 2014. aasta etteütluses oli liialt palju võõrsõnu. Lisaks keerulistele tähekombinatsioonidele raskendas nende õigekirja tundmatu või ebakindlust tekitav sisu. Kuna e-etteütluses osaleb väga erineva taustaga inimesi, on tõenäoline, et paljud ei puutu selliste võõrsõnadega kunagi kokku. Niisiis jäävad need osalejad juba eos võidulootusest (mis kindlasti on kas või väikesel määral igauhes) ilma, isegi kui neil tegelikult on tugev keeleoskus.

Ka ei saa oma suurepäraseid õigekirjateadmisi sajabrotsendiliselt demonstreerida selliste sõnade tõttu, mis on küll lihtsa kirjapildiga, kuid tähistavad eesti kultuuris tavapäratuid mõisteid. Siinkohal sobib näiteks tuua sõna *nori*, mis tekitas eriti suuri segadusi just komitatiivivormiga. Väga paljud eestlased – ja tuleb tunnistada, et ka töö autor ise – ei tea(dnud) selle üsna uue aja suupistega, sušiga, kaasneva vetikalehe olemasolust midagi. Nagu selgus paljude inimeste vastustest, ahvatlevad niisugused eestäiendid looma seoseid hoopis kohanimedega, ka fiktiivsetega, nt *Noriega*.

E-etteütluse sooritustulemuse määrab suuresti kuulamisosa. On selge, et noorte kuulamis- ja tähelepanuvõime on üldiselt teravam kui eakatel. Raadio vahendusel dikteeritava teksti „haaramiseks“ aitab õiglasemad tingimused luua tekst, milles pole peente häälikunüanssidega sõnu. Sageli sobib lause konteksti mitu erinevat varianti, kuid vea saavad ikkagi kirja need, kes endast mitteoleneval põhjusel ei kuulnud just seda oodatud vastet. Sama arbitraarne on selliste komplekslausete koostamine, kus võib osalause piire ja vahemärke tajuda individuaalsest kirjutusstiilist tulenevalt.

Viimasena soovib autor esile tuua isikunimed. Eesti presidendi või emakeelepäeva nn patrooni Kristjan Jaak Petersoni nimekujud ei peaks autori arvates õigekirjateadmiste testimisel kaasatud olema. Nimetuletiste kirjutamine on tähtis ortograafiaosa, kuid nimed, milles põhimõtteliselt võiks olla kasutatud sidekriipsu, *j*-i asemel *i*-d või milles on õige *Henrik* ilma *d*-tähta, ei paku adekvaatset hindamisvõimalust.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös uuritud Vikerraadio e-etteütlustekstid pakkusid lingvistiliselt väga analüüsirohket ja huvitavat materjali. Varem ei ole keegi osalenute töödese nii põhjalikult süüvinud. Analüüsi käigus jõuti järelduseni, et 11 969 inimese kirjutatud tekstides (nelja aasta peale saadetud vastustes kokku) oli suurel hulgal tõestust tugevast õigekeeleoskusest. Sellegipoolest esines üksjagu keelevigu, millest käesolevas uurimuses on põhjalikult analüüsitud vaid täheortograafia alla kuuluvaid eksimusi.

Töö teoreetilises osas anti ülevaade kirjaliku keelepädevuse alustest, mille juures räägiti lähemalt eesti kirjakeele mõistest ning tutvustati eesti ortograafia põhimõtteid. Järgnenud peatükk ortograafiareeglite ülevaatest oli valik üksnes neist reeglist, mille vastu eksiti just uurimismaterjali moodustanud sõnades. Lühidalt selgitati eesti keele oma-, võõr- ja tsitaatsõnade õigekirjutuse põhitõdesid. Teooriaosa esimese peatüki lõpetas käsitlus keelevea mõistest. Lisaks defineerimisele kirjeldati ka mõjutegureid, mis põhjustavad või lihtsalt soodustavad keelevea tekkimist etteütluse olukorras.

Oluline oli tutvustada töö valmimisega otseselt seotud institutsiooni ehk Eesti Rahvusringhäälingu raadioprogrammi Vikerraadio. Ajaloolise tausta ja populaarsuse järel kirjeldati Vikerraadios emakeelepäeva hommikul korraldatava e-etteütluse olemust. E-etteütlus on 2014. aasta seisuga toimunud seitsmel järjestikusel aastal, kuid selles uurimuses analüüsiti vaid viimasel neljal aastal, 2011–2014, raadio toimetusse laekunud etteütlustekste. Teooriaosa kolmandas peatükis anti ülevaade tekstivalimist ja kvantitatiivsest uurimismeetodist.

Põhjuseid, miks analüüsitava materjal nelja aastani piirati, oli mitu. Esiteks ei olnud Vikerraadiol enne 2011. aastat arendatud ühtset andmebaasi, kuhu osalenute tekste koguda ja talletada. Teiseks alustati kategoorilise eristamisega (õpilased, täiskasvanud, filoloogid ja emakeeleõpetajad, muu emakeelega inimesed) alles aastast 2010. Kolmanda, kuid kahest eelmisest väiksema tähtsusega mõjuteguriks kujunes asjaolu, et esimesel kolmel aastal polnud e-etteütlus veel kuigi suure osavõtupopulaarsusega. Alla 1000 jääva osalejatearvu korral ei ilmne tulemuste kindlus ja mitmekesisus nii selgelt.

Töö neljandas ehk praktilises osas esitati kogu uurimismaterjal. Igas sõnas tehtud täheortograafiavigu analüüsi eraldi ja põhjalikult. Sealjuures toodi iga keelendi juures välja ka kõikvõimalikud arvandmed, nt konkreetses sõnas vea teinute hulk ja selle hulga protsent vastava aasta osalejate üldarvestuses. Empiiriline peatükk jätkus järeldustega tulemustest ja koondanalüüsiga vearohkeimatest täheortograafiavaldkondadest.

Praktilise osa viimases alapeatükis esitas autor oma ettepanekud tulevaste aastate etteütlustekstide koostamiseks. Üks arvamus oli, et raskete võõrsõnade rohkus ei näita õigekeelsuse taset päris adekvaatselt, sest osalejatel on erinev taust. Ortograafias muidu tugevad inimesed ei pruugi iga harva kasutatava või liiga spetsiifilise sõna tähendust lihtsalt teada ning nende kirja pilti proovitakse siis vaid hea juhuse läbi tabada. Samuti ei peaks etteütluses kasutama isikunimesid, kuna need võivad laialt varieeruda ning õigekeelsuse seisukohalt ei ole vajalik teiste inimeste täpse nimekujuga kursis olla.

Kõikide aastate etteütlustes on osalejad eksinud peaaegu igas sõnas. Samas tuleb arvestada, et paljud veavormid esinesid vaid üksikutes töödes, seega ei ole need üldplaanis olulised näitajad. Pigem on tegemist erandlike juhtudega. Suur osa veavorme põhjustanud sõnadest oli tõenäoliselt üldse ballastiks, mille õigekirja ei olnud tegelikult plaanis kontrollida. Ballastsõnad on vaid lause mõttekuselt olulised (tava)sõnad, mis on enamasti lihtsa kirja pildiga ja seetõttu ei kaasatud nendes tehtud üksikeksimusi koondtulemustesse. Statistiliselt olid tähtsad just kriitilised ortogrammid ehk tegelikult kontrollitavad keelendid, kus etteaimatavalt esineski massiliselt vigu.

Uurimisaluste etteütlustekstide põhjal selgus, et vearohkeim täheortograafiavaldkond on võõr- ja tsitaatsõnade õigekiri. Suurima veaprotsendiga olid sõnad *konstateerin* ja *potentsiaalsed*. Palju eksiti ka eesti keeles tavapäratute tähe kombinatsioonide õigekirjas, nt sõnades *projitseeri* ja *papiljotte*, ning seejärel sibilantide kasutuses, nt võõradjektiivis *prestiižsed*. Võõr- ja tsitaatsõnadele järgnes eksimisprotsendilt *lik-* ja *likkus-*liidete õigekiri. Vähetuntud sõnu ja nimetuletisi oli kõikide aastate etteütlustes vähe, kuid nendes mõneski leidis vähemalt paarsada veakuju, sageli ka üle tuhande. Erandlikud klusiilidega seotud veavormid tekkisid konteksti mitteamestamisel.

Ehkki teatud (nt eelpool nimetatud) sõnades oli täheortograafiavigu väga palju, moodustas täheortograafiavaldkond keelevigade absoluutarvestusest siiski üpris väikese

osa. See näitab, et etteütluste sõnades on veel hulgaliselt muid probleemkohti, mis selles uurimuses kaetud pole. Need valed vormid, mis selles töös analüüsimaterjali ei kuulunud, võivad olla tingitud lihtsalt trüki- või kuulmisvigadest, ent kindlasti leidub veel ka ortograafiaeksimusi. Uurimist saaks jätkata näiteks interpunktsiooni, suureväikese algustähe ja kokku-lahkukirjutamise teemadel. Selles uurimuses aga keskenduti täheortograafiale ning järgnevalt saab vastused sissejuhatus esitatud küsimustele:

1. Üldiselt moodustas täheortograafiavigade hulk kõikide keelevigade absoluutarvestuses vähem kui 5% (sageli isegi alla 1%), kuid vearohkeimate sõnade puhul jäi eksinute protsent vahemikku 10–40%.
2. Kõige enam esines vigu võõr- ja tsitaatsõnade täheortograafias.
3. Omasõnade õigekirjas olid raskeimad *lik-* ja *likkus-*liited, sest nimisõnu tuletav ning alati kahe *k*-ga kirjutatav *likkus-*liide läheb segamini adjektiividele omase ja astmevaheldusele alluva *lik-*liitega. Võõrsõnadest eksiti levinuimalt sõnade *konstateerin* ja *potentsiaalsed* õigekirjas – seda ilmselt põhjusel, et esimese puhul taandati tuletis substantiiviks *konstant*, millest tuleneb väär *n*-täht enne *t*-d, kuid teise puhul oleks see just andnud õige tüve *potents*.
4. Keerulisim oli 2014. aasta võõrsõnarahke e-etteütlustekst.

Lähtuvalt töö uurimisküsimustest ja eesmärkidest püstitati viis hüpoteesi, millest esimese, et täheortograafiavigade hulk moodustab kõikide vigade üldarvestuses suurima protsendi, lükkasid tulemused ümber. Täheortograafiavigu oli enamjaolt alla 5%, seega leidub paljudes sõnades veel suurel hulgal muid keelevigu, mida selles uurimuses ei käsitletud. Hüpotees, et kõige rohkem eksitakse võõrsõnade õigekirjas, leidis kinnitust. Samas aga ei olnud võõr- ja tsitaatsõnade ortograafias vearohkeimaks just sibilantide kasutus. Tõestatuks saab lugeda ka oletused, et omasõnade puhul on raskeim tugeva ja nõrga klusiili eristamine ning et aastate 2011–2014 e-etteütlustekstidest oli keerulisim 2014. aasta oma, sest selles oli arvukalt (sh paljudele tundmatu sisuga) võõrsõnu.

Kahjuks ei saanud vanuse ja/või kategoorilise kuuluvuse koha pealt selgeid tulemusi välja tuua, sest töö mahu tõttu oli otstarbekas esitada vaid üksikuid veavorme kirjutanud inimeste kategooria ja vanus. Samas jääb võimalus käesolevat tööd jätkata.

Kirjandus

- Buck, Gary 2001.** Assessing Listening. Cambridge Language Assessment Series. Cambridge: Cambridge University Press, 8–10, 123–151.
- Danesi, Marcel 2008.** Conceptual Errors in Second-Language Learning. – Applications of Cognitive Linguistics 9. Cognitive Approaches to Pedagogical Grammar. A Volume in Honour of René Dirven. Ed. by Sabine De Knop, Teun De Rycker. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 231–256.
- Ehala, Martin 1998.** Eesti kirjakeel. Gümnaasiumi õigekeelsusõpik. Tallinn: Kännimees, 5–11, 60–67.
- EKI KN = Eesti Keele Instituudi keelenõuanne.** Laen- ja tsitaatsõnade õigekiri; <http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=8&id=20>. Vaadatud 24.03.2013.
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009.** Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Erelt jt = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007.** Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Erelt, Tiiu 2001.** Need rasked võõrsõnad. – Oma Keel 2, 38–46; http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2001_2/OK_2001-2_06.pdf. Vaadatud 23.03.2014.
- Erelt, Tiiu 2005.** Eesti ortograafia. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Eslon, Pille 2006.** Olemusest ja nähtumusest keelte kõrvutamisel. – Finest Linguistics. Proceedings of the Annual Finnish and Estonian Conference of Linguistics. Toim. Krista Kerge, Maria-Maren Sepper. Tallinn: Tallinn University Press, 181–199.
- Hausenberg jt = Hausenberg, Anu-Reet, Tiina Kikerpill, Maia Rõigas, Ülle Türk 2003.** Keeleoskuse mõõtmine. Käsiraamat. Tallinn: TEA, 36–40.
- Hennoste, Tiit 2000.** Allkeeled. – Eesti keele allkeeled. Tartu Ülikooli eesti keele õpetooli toimetised 16. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 9–57.

- Hirsjärvi jt = Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes, Paula Sajavaara 2010.** Uuri ja kirjuta. Tõlk. Inger Kraav, Tiiu Kuurme, Ulve Kala, Meri-Liis Laherand, Viivi Maansoo, Jüri Orn. Tallinn: Medicina, 127, 130–131.
- James, Carl 1998.** Errors in Language Learning and Use: Exploring Error Analysis. Applied Linguistics and Language Study. Ed. by Christopher N. Candlin. England: Routledge, 1–85.
- Kerge, Krista 2004.** Eesti kirjakeele mõtteruum. – Emakeele Seltsi aastaraamat 49 (2003). Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Kirjastus, 7–22;
http://www.emakeeleselts.ee/esa/ESA_49_pdf/Kerge.pdf. Vaadatud 25.03.2014.
- Klein, Wolfgang 1986.** Second Language Acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 43.
- Leemets, Tiina 2012.** Inglise laenud ja eesti semantika. – Sõnaga mõeldud mõte. Pühendusteos Tiiu Eretille 20. aprillil 2012. Eesti Keele Instituudi toimetised 14. Koost. Maire Raadik, Tiina Leemets. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 76–90.
- Lennon, Paul 1991.** Error: Some Problems of Definition, Identification, and Distinction. – Applied Linguistics. Vol. 12, No 2. Oxford: Oxford University Press, 180–196.
- Lyons, John 1977.** Semantics. Cambridge: Cambridge University Press, 379.
- Mund, Argo 2003.** Kimpus omasõnade õigekirjaga. – Oma Keel 3; <http://keeleabi.eki.ee/artiklid3/omasonad.html>. Vaadatud 05.04.2014.
- Nemvalts, Peep 2000.** Aluse sisu ja vorm. Alusfraasi käändevaheldus tänapäeva eesti kirjakeeles. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 17–18.
- Raadik, Maire 2000.** Tsitaatsõnad. Eesti Keele Instituudi keeleabi. – Hansaleht 5. nov; <http://keeleabi.eki.ee/artiklid2/tsits.html>. Vaadatud 23.03.2014.
- TNS Emor.** Otsing: Vikerraadio; <http://www.emor.ee/index.php?op=search&query=vikerraadio>. Vaadatud 01.04.2014.
- Ummelas, Mart 1996.** Vikerraadio kui tulevikumälestus. – Esimesed 70. Eesti Raadio. Koost. Vello Lään. Tallinn-Tartu: Greif OÜ, 165–168.
- Valmis, Aavo, Lembetar Valmis 2004.** Õigekeelsuse käsiraamat. Tallinn: TEA, 11.

Veldi, Enn 2001. Estonian and English: a Lexicographer's View. II. – Estonian: Typological Studies V. Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu 18. Ed. by Mati Ereht. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 189–206.

Vikerraadio [1]. Vikerraadiost; <http://vikerraadio.err.ee/vikerraadiost>. Vaadatud 01.04.2014.

Vikerraadio [2]. Vikerraadio muusikauuringu tulemused. – Meie kuulaja; <http://vikerraadio.err.ee/kuulaja>. Vaadatud 01.04.2014.

Vikerraadio [3]. Vikerraadio kutsub valmistuma emakeelepäeva e-etteütluseks. – Vikerraadio pressiteated; <http://vikerraadio.err.ee/uudised?&uudis=294>. Vaadatud 01.04.2014.

Vikerraadio [4]. E-etteütluse tulemused;

<http://vikerraadio.err.ee/saade/etteutlus2011/tulemused/> . Vaadatud 29.03.2014.

<http://vikerraadio.err.ee/saade/etteutlus2012/tulemused/> . Vaadatud 29.03.2014.

<http://vikerraadio.err.ee/saade/etteutlus2013/tulemused/> . Vaadatud 29.03.2014.

<http://vikerraadio.err.ee/saade/etteutlus2014/tulemused/> . Vaadatud 29.03.2014.

Õpetajate Leht 2014. Emakeelepäeva tähistati nii kodu- kui ka välismaal, 21. märts; <http://opleht.ee/14364-emakeelepaeva-tahistati-nii-kodu-kui-ka-valismaal/>. Vaadatud 01.04.2014.

Letter Orthographic Errors in E-Dictation Texts of Vikerraadio in Years 2011–2014. Summary

A Bachelor's thesis that examines e-dictation texts of Vikerraadio is one-of-a-kind as no one has done any researches at this topic before. The author came to the idea on Mother Language Day, when was, once again, taking part in e-dictation writing competition. Year by year, the number of participants has been increasing, which shows an event's growing popularity among Estonian people, thus, causing interest to take a closer look on sent texts and to get an overview of participating people's linguistic competence. Though, in this paper, there is only analysis of letter orthography.

E-dictation competition is held over Estonia: everyone can join in, irrespective of one's age, educational level and (previous) contacts with linguistics. Dictation texts have been composed so that they would comprise difficult language topics, therefore, all possible language errors offer various subjects for a research. Because of the limit of this work, only the field of letter orthography is covered. The analysis can certainly be continued on other orthographic areas, such as punctuation, capital and non-capital letters and also writing words together or apart.

The first objective of this paper is to find out, which themes, related to letter orthography, are the most complicated for people. Next to error forms that occurred less than seven times, there are also marked a person's category – student, adult, philologist and mother tongue teacher or person with minority language – and age. This additional information gives an opportunity to think over connections between language error's nature and mistake-doer's individualities. For instance, in 2013, the oldest participant of the e-dictation competition was 90 years old, while the youngest was only 8. Herewith, such numbers can refer to some (or many) mistakes caused by age.

The second aim is to compose a work that could be helpful for teachers or students. To be more specific, it is very likely that the frequent mistakes in e-dictation texts also mark these language themes that truly are difficult for most of the students, too. Perhaps this reasearch helps to get a better knowledge of what to emphasize on.

The third purpose of this paper is to create a linguistically interesting overview of the results of e-dictation competitions, which have become a traditional part of Mother Language Day in Estonia. In the research author's opinion, it was very interesting to find from the participants' texts some odd word forms, which (strongly) deviated from the original word of the dictated text. Many of these language errors were probably caused by the incapability to follow the pace of dictation, however, often also occurred clear insufficient knowledge.

These types of mistakes that were complicated to examine due to limited usage of database, or that were just arguable, have been left out from the analysis material. Specifically, it was not possible in the program search to set apart words with a capital or non-capital letter, so, these variations are not being under consideration. Also, there are not reckoned with words that have special marks (*e.g.* dots above a letter), and with writing words together or apart, because it cannot be adequately decided over which mistakes were done accidentally and which are the real failures.

The Bachelor's thesis is divided into four sections. In the first section, there is given an overview of the correct language basis: literary language and Estonian orthography. In the part of orthography, there is an abstract of only these language rules that are directly related to the words in the analysis material. In the more extensive context, an orthographic error is a language error, hence, the first section ends with a chapter of defining 'language error' concept and explaining the reasons why language errors occur in dictated texts.

In the second section, there is introduced a history of Vikerraadio and its popularity amongst Estonian radio-listeners. There is also described what is e-dictation competition and how it is being carried out every year. Third section's chapters present the way how the words were chosen for the research, in other words, which e-dictation texts form the analysis material. It is also explained why only four years (2011–2014) out of seven were involved. Additionally, there is a short description of the research method, which is quantitative for this work.

The fourth part of this paper is practical, where all the results of the analysis of the e-dictation texts are being presented. The results are separated by every year and

divided into two branch subjects: orthography of native words and orthography of foreign and citation words. In order to present the information in an easier way, all the base words from the original e-dictation texts follow an alphabetical order. There are charts and tables to illustrate the data. The fourth and also the last section ends with summaries and conclusions of the empirical part of the research, there are also some suggestions from the author. Chapters from the fourth part of this work may turn out as a very useful material in composing e-dictation texts for the coming years.

The main premise for this paper was co-operation with Vikerraadio. The organizing team of e-dictation competition expressed a wish for a copy of this Bachelor's thesis.

In the research, there is found answers to following questions:

1. How big is the percent of letter orthographic errors from all the language errors (considering words that were suitable for the analysis material)?
2. Which letter orthographic field is the most mistake-dangerous?
3. What kind of words and for what reason cause the most errors in native words and in foreign or citation words?
4. In which year was the e-dictation text most complicated?

Considering the aims and research questions of this work, the author has posed five hypotheses:

1. Letter orthographic errors form the biggest amount from all the language errors.
2. People make mistakes mostly in orthography related to foreign words.
3. In native words, there is most complicated to differ stop consonants.
4. In foreign and citation words, there is most problematic usage of sibilants (*s, š, z, ž*).
5. From the years 2011–2014, the most difficult e-dictation text was in 2014, as it contained a lot of foreign words (thereat words that were totally unfamiliar for most of the participants).

Lisad

Lisa 1. Korrektne etteütlustekst aastal 2011

Tere, Kristjan Jaak!

Ma Sulle kirjutan, oo poet, siit varakevadisest sähvivsirendavast tulevikust. Mõtlen, et kui võiksid veel kord kas või üheks mis tahes hetkeks luulelikus fantasmagoorias leida ajalikkust, kas oleksid siis kogu aeg poet või hoopistükkis programmeerija. Jõrm habemega rokipeer või rektor malbe, ehk kogunisti kiilaspäine ankur „Aktuaalses kaameras”. Või sootuks sportlane, bravuuritar buffet’s või teravkeelne rahvaesindaja. Võib-olla loeksid pangas eurosid ja sente neid, mis lõppeda ei taha. Ma usun, Sind on igaihes meist.

Südamlike sünnipävasoovidega

Tatjana

Paralleelvõimalused:

- hüüumärgi lisamine alguses ei ole kohustuslik, st pöördumine võib lõppeda ka ilma kirjavahemärgita
- Sulle/sulle, Sinu/sinu
- *oo, poet* vahel võib koma puududa
- sünnipäeva soovidega / sünnipävasoovidega
- sähviv-sirendavast / sähvivsirendavast

Kontrollsüsteem oli leebe üleliigsete reavahetuste, tühikute ning erinevate jutumärkide- ja ülakomavormide suhtes. (Vikerraadio [4])

Lisa 2. Korrektne etteütlustekst aastal 2012

Pressiteade

Tallinn, 14. märts 2012

Täna, emakeelepäeval, kirjutavad tuhanded eestimaalased e-etteütlust, mis on Tartu maratoni kõrval suurim üle-eestiline mõõduvõtmine, ja panevad proovile oma õigekirjateadmised. Nagu ürituse patroon K. J. Peterson märkis, ei osanud ta 19. sajandi algul, 20-aastasena, nii rohket osavõttu ette näha, ning see teeb talle ainult rõõmu. „Murelikkust tekitab see, et nii mõnigi astub võib-olla võistlustulle ilma piisava treeninguta ja jääb tempoga seetõttu kogu aeg hätta,“ nentis ta. Võitjatele on prestiižsed auhinnad välja pannud haridus- ja teadusministeerium; peasi on siiski rõõm eneseületusest.

Paralleelvõimalused:

- *emakeelepäeval* järel võib koma puududa
- *20-aastasena* ei pea komadega eraldatud olema või on eraldatud vaid eest
- *ette näha* järel võib koma puududa
- *teadusministeerium* järel võib semikooloni asemel kasutada koma
- Haridus- ja Teadusministeerium / haridus- ja teadusministeerium
- Tartu Maraton / Tartu maraton
- XIX sajand / 19. sajand
- 20aastasena / 20-aastasena

Kontrollsüsteem oli leebe üleliigsete reavahetuste, tühikute ning erinevate jutumärgivormide suhtes. (Vikerraadio [4])

Lisa 3. Korrektne etteütlustekst aastal 2013

Kuidas peaksid sa, tuim inimeseloom, siin lumises põhjas, kus aastast aastasse õitseb viluses kaljuorus ilusa haisuga mürdike, aga kus jüriöö ülestõusust ei leia kas või ühtainumat viisakat pilti, mida perekonnaalbumisse panna ja aeg-ajalt vaadata – kuidas peaksid sa oma ajalugu kirjutama? „Köhi, köhi, pappi!” leelotas rehepabliku terrorirühmituse liider liitlasvägede baptistlikule kaplanile keset dekadentlikku Kirde-Euroopa risticõda, mis ei jätnud kivi kivi peale.

Paralleelvõimalused:

- sa/Sa (mõlemal juhul esimeses lauses)
- jüriöö/Jüriöö
- kas või / kasvõi
- perekonna albumisse / perekonnaalbumisse
- vaadata, kuidas peaksid sa oma ajalugu kirjutama? (koma asemel võib kasutada ka mõttekriipsu)
- köhi, pappi / köhi pappi

Kontrollsüsteem oli leebe üleliigsete reavahetuste, tühikute ning erinevate jutumärgivormide suhtes. (Vikerraadio [4])

Lisa 4. Korrektne etteütlustekst aastal 2014

Tubli e-etteütluse tegijana tean niikuinii, et riodejaneirolased elavad jalgpalli maailmameistrivõistluste ootuses, samal ajal kui abiturientid mõtisklevad matemaatikaeksamist. Mina, kel pole papiljotte ega moepäraseid Lääne-India krusse, tean, et keski mu efektselt kirjutatud ei projitseeri. Arhitektuuribürood, Aleksandri koogid ja potentsiaalsed Ameerika avastamised – kõik on mulle kui pagi, korraks nuusata. Parem panen ette 3D-prillid, haaran furšettlaualt noriga suši ja konstateerin toomashendrikilveslikult: "Elagu Eesti!"

Paralleelvõimalused:

- riodejaneirolased / rio-de-janeirolased
- samal ajal, kui (koma ei ole kohustuslik)
- matemaatikaeksamist / matemaatika eksamist
- Aleksandri koogid / aleksandrikoogid
- kui pagi, korraks nuusata (koma asemel võib kasutada ka koolonit)
- furšettlaualt / fourchette-laualt
- suši/sushi
- toomashendrikilveslikult / toomas-hendrik-ilveslikult
- keski mu / keski muu

Kontrollsüsteem oli leebe üleliigsete reavahetuste, tühikute ning erinevate jutumärgivormide suhtes. (Vikerraadio [4])

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Silvia Süda** (16.06.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Täheortograafiavead Vikerraadio e-etteütlustekstides aastatel 2011–2014“,
mille juhendaja on Karin Kaljumägi,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2014